

”Den gåtefulle talelidelsen”

Myter omkring stamming

Solveig Helene Myklestad

Masteroppgave i spesialpedagogikk

Det utdanningsvitenskapelig fakultet

Institutt for spesialpedagogikk

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2007

Sammendrag

Tittel: ”Den gåtefulle talelidelsen”(Jonas 1979), med undertittel myter omkring stamming.

Bakgrunn og problemstilling: Stamming er et fenomen som har vært beskrevet i tusenvis av år, man kan finne eksempler på beskrivelser av stamming i Bibelen og ved å tolke gamle hieroglyfer (Fibiger- Dagnæs 1990). Det er knyttet mye mytisk og mystisk til denne talelidelsen, og dette skyldes nok først og fremst stor usikkerhet knyttet til bl.a. årsaker, behandlingsmetoder og fellestrekk hos personer som stammer. Denne usikkerheten har gitt god grobunn til myter omkring stamming, og formålet med denne oppgaven var å undersøke i hvilken grad myter eksisterer i dag. Tidligere har det blitt skrevet om myter og leppe-kjeve-ganespalte (Sæther 1996) i forhold til skjønnlitteratur, og dette vakte interesse for å undersøke hvorvidt myter omkring stamming eksisterer i nyere skjønnlitteratur. Problemstillingen ”*Myter omkring stamming – lever de fortsatt? – hvordan og hvorfor?*” ble utgangspunktet for å gi svar på dette.

Metode: Ulike typer skjønnlitteratur er bærere av kultur, og tekstanalyse ble valgt som metode for å få større innsikt i hvordan personer som stammer blir fremstilt i nyere skjønnlitteratur. Utvalget er bøker skrevet etter 1970, norske eller oversatte. Både barne- og ungdomsbøker og bøker for voksne er tatt med i utvalget. Bruk av skjønnlitteratur som kilde i forskning, analyse, tolkning og hermeneutikk, samt etiske betraktninger knyttet til denne type forskning blir drøftet i metodedelen.

Analyse: I denne delen av oppgaven blir bøkene presentert og innholdet i dem analysert med henblikk på problemstillingen. Funksjonshemming i skjønnlitteratur, forfatterens bakgrunn for å skrive om stamming og forventninger til funnene i forkant blir drøftet innledningsvis. Fire forskningsspørsmål er sentrale i analysen: *Finnes det myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur? Eksisterer de eldre mytene, eller har det oppstått nye? Hva kan være årsaker til at myter finnes/ ikke finnes i nyere skjønnlitteratur? Hvilken funksjon har mytene nå?* Mytebegrepet blir brukt analytisk,

ved at forståelsen av begrepet blir brukt som verktøy i tolkning av tekstene. To definisjoner på begrepet myte blir brukt. På den ene side blir myte som folkelige forklaringer på det i livet vi ikke har sikker kunnskap om, men ønsker svar på (Pollan 2002) drøftet, og på den annen side myte som noe feilaktig, noe usant (Rydving 1997, Mikaelsson 1999, Segal 2004).

Konklusjoner: Myter omkring stamming finnes i nyere skjønnlitteratur, men ikke i like stor grad som forventet. De fleste av personene som stammer i bøkene blir ikke omtalt på en mytisk eller mystisk måte, ei heller deres stammeproblem. Likevel finner man noen myter knyttet til fenomenet. Folkelige forklaringer på stammingens årsaker som foreldrenes navnevalg, barnets avanserte språk eller et bevisst valg for å skille seg ut er eksempler på nyere myter i bøkene. Myte som noe feilaktig finner man også eksempler på i tekstene. Utsagnet om at den som stammer lyver, eller at personer som stammer er mer nervøse enn andre, er eksempler på slike myter. De eldre mytene man finner i folkeminnebøker eksisterer i liten grad i dette utvalget, mens nyere myter dukker opp. Når det gjelder mulige årsaker til hvorvidt myter eksisterer eller ikke, så er mindre overtro og mer kunnskap mulige forklaringer på få myter om stamming i dag. Samtidig kan fortsatt ubesvarte spørsmål og usikkerhet blant både fagpersoner og folk flest bidra til å holde liv i noen myter. Forfatteres bruk av stamming som litterært grep kan også bidra til å opprettholde eller skape myter, f.eks. symbolsk eller metaforisk bruk av stamming. Stamming blir i bøkene bl.a. brukt for å gi personer et særtrekk eller som symbol på sosial usikkerhet. Mytene har nok blitt mindre viktige med tiden, og i oppgaven blir det stilt spørsmål ved hvorvidt noen myter også inneholder noe sannhet. Kanskje er de mindre feilaktige enn før.

Forord

Det har vært spennende og lærerikt å gjøre et slikt prosjekt. I mangel på lignende oppgaver å sammenligne med, har jeg på mange måter banet min egen vei gjennom dette, både når det gjelder fremgangsmåte og teori. Det har vært godt å være uavhengig av informanter, samtidig som det har vært vanskelig å skulle gjøre rede for en metode ingen andre på studiet har brukt.

Min veileder, Eva Simonsen, skal ha en stor takk for all hjelp hun har bidratt med. Når jeg har stått fast, har du alltid loset meg videre, og din konstruktive kritikk har vært uvurderlig i dette arbeidet!

Takk til forfatterne Jan Mehlum og Thor Soltvedt som svarte på e-postene jeg skrev til dem, og som gav meg nyttig informasjon til min drøfting.

Jeg vil også rette en stor takk til ansatte ved Nasjonalbiblioteket og Deichmanske bibliotek i Oslo for god hjelp med å finne litteratur til prosjektet.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke Egil og Eline for å ha fått meg til å tenke på så mye annet enn oppgaveskrivingen, det har vært viktig for meg!

Oslo, 1. mai 2007

Solveig H. Myklestad

Innhold

INNHold	5
1. INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	8
1.2 AVKLARING AV BEGREPER	9
1.3 OPPBYGGING AV OPPGAVEN	11
2. TEORETISK REFERANSERAMME.....	12
2.1 STAMMING	12
2.1.1 <i>En dynamisk, heterogen taleflytvanske</i>	13
2.1.2 <i>Definisjoner</i>	14
2.1.3 <i>Årsaksfaktorer og medvirkende faktorer</i>	15
2.1.4 <i>Stammeutvikling</i>	17
2.1.5 <i>Sekundærvansker</i>	19
2.2 STAMMEHISTORIE.....	20
2.2.1 <i>Tidlige skrifter om stamming</i>	20
2.2.2 <i>Gresk og romersk kultur (oldtiden)</i>	21
2.2.3 <i>Europeisk middelalder</i>	21
2.2.4 <i>1800-tallet</i>	22
2.2.5 <i>Fra 1900 og frem til i dag</i>	25
2.3 MYTEBEGREPET	27
2.3.1 <i>Tradisjonelle myter</i>	27
2.3.2 <i>Nyere myter</i>	29
2.3.3 <i>Mytenes funksjon</i>	30

2.3.4	<i>Mytebegrepet i denne oppgaven</i>	31
2.4	HANDIKAPHISTORIE	32
2.4.1	<i>Hvem eier historien?</i>	32
2.4.2	<i>Tro og overtro</i>	33
3.	METODE	35
3.1	TEKSTANALYSE.....	35
3.1.1	<i>Skjønnlitteratur</i>	36
3.2	TOLKNING OG HERMENEUTIKK.....	37
3.2.1	<i>Den hermeneutiske prosessen</i>	38
3.3	UTVALG	39
3.4	FORSKNINGSPROSESSEN.....	39
3.5	ETISKE BETRAKTNINGER	40
3.5.1	<i>Forskningens konsekvenser</i>	41
3.5.2	<i>Hensyn til svakstilte grupper og minoriteter</i>	41
3.5.3	<i>Annen forskning</i>	41
4.	ANALYSE AV TEKSTENE	43
4.1	INNLEDNING.....	43
4.2	FUNKSJONSHEMNING I SKJØNNLITTERATUR	44
4.3	FORFATTERNES BAKGRUNN FOR Å SKRIVE OM STAMMING	46
4.4	FORVENTNINGER TIL FUNNENE I FORKANT	47
4.5	BARNE- OG UNGDOMSLITTERATUREN	48
4.5.1	<i>Barnelitteratur etter 1970</i>	48
4.5.2	<i>Beskrivelse av bøkene</i>	49
4.6	VOKSENLITTERATUREN.....	52

4.6.1	<i>Beskrivelse av bøkene</i>	52
4.7	FINNES DET MYTER OMKRING STAMMING I NYERE SKJØNNLITTERATUR?	54
4.8	EKSISTERER DE ELDRE MYTENE, ELLER HAR DET OPPSTÅTT NYE?	56
4.8.1	<i>En nervøs lidelse?</i>	57
4.8.2	<i>Stamming og vennskap</i>	58
4.8.3	<i>Helbredende faktorer</i>	60
4.8.4	<i>Lyver den som stammer?</i>	61
4.9	HVA KAN VÆRE ÅRSAKER TIL AT MYTER FINNES/IKKE FINNES I NYERE SKJØNNLITTERATUR?	62
4.10	HVILKEN FUNKSJON HAR MYTENE NÅ?	63
4.11	DEN GÅTEFULLE TALELIDELSEN.....	64
4.12	ANDRE FUNN.....	65
4.12.1	<i>Bruk av forteller i bøkene</i>	65
4.12.2	<i>Forskjeller på norsk og utenlandsk litteratur</i>	66
4.13	METAPERSPEKTIV PÅ EGEN TEKSTFORTOLKNING	67
5.	AVSLUTNING	69
5.1	SAMMENFATNING AV RESULTATER	69
5.2	OPPSUMMERING	72
5.3	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	74
	KILDELISTE	76
	Vedlegg: BOKLISTE	81

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Myter har lenge vært en del av vår kultur. Både mytene som forteller om overnaturlige guder og helter (Steinsland 2005), og mytene som gir forklaring på noe vi ikke har sikker kunnskap om (Pollan 2002), har gått fra munn til munn i hundrevis av år. Noen myter lever lengre enn andre. Over tid dør noen myter, mens andre oppstår (Pollan 2002).

Det finnes en del myter omkring stamming. Man kan f.eks. begynne å stamme når man hermer etter en fugl, man stammer mer dersom det er nordenvind og et barn kan begynne å stamme dersom det blir mye kilt. Når det gjelder behandling av fenomenet, så kan man bli kvitt stammingen om noen slår en med en levende fisk eller en våt vaskefille på munnen (Reichborn- Kjennerud 1944).

Sæther (1996) tar for seg myter omkring leppe-kjeve-ganespalte i sin avhandling, hvor hun bl.a. ser på fremstilling av personer med denne misdannelsen i norsk skjønnlitteratur. Det viser seg at det er knyttet mange myter og fordommer til denne medfødte skaden, som vises tydelig i personens ansikt. ”Hareskår” er et uttrykk de fleste av oss er kjent med, og det er et eksempel på hvordan overtro og fordommer har hatt betydning for synet på mennesker med dette fysiske avviket.

Disse mytene som eksisterer og har eksistert omkring stamming, samt Sæthers fokus på myter omkring leppe-kjeve-ganespalte, gjorde meg nysgjerrig på i hvilken grad myter omkring stamming fremdeles eksisterer i vår kultur. Dette ble bakgrunn for problemstillingen: *Myter omkring stamming – lever de fortsatt? – hvordan og hvorfor?* I tilknytning til denne problemstillingen er følgende forskningsspørsmål aktuelle:

1. Finnes det myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur?

2. Eksisterer i så fall de samme mytene som tidligere, eller har det oppstått nye?
3. Hva kan være årsaker til at myter omkring stamming finnes eller ikke finnes i nyere skjønnlitteratur?
4. Hvilken funksjon har mytene nå?

Det vil bli brukt et utvalg norsk og utenlandsk skjønnlitteratur for å besvare og diskutere disse spørsmålene.

1.2 Avklaring av begreper

Begrepene handikap og funksjonshemning blir i Norge brukt om hverandre, vi har f.eks. både Funksjonshemmedes Fellesforbund og Norges Handikapforbund. På engelsk finnes det tre begreper som karakteriserer tilnærmet det samme. For at det i oppgaven skal komme tydelig frem hva det skrives om, vil det bli viet litt plass nedenfor til å skille disse begrepene fra hverandre.

Handikap er i skandinavisk sammenheng et relativt nytt begrep, som i 1950- og 1960-årene erstattet tidligere termer som åndssvakhet, døvhet, blindhet, vanførhet og på den andre siden gale og vanvittige (Kirkebæk og Simonsen 2004). Guitar (2006:18) gir også en forklaring på begrepet i forhold til stamming: ”The handicap that may result from stuttering is the limitation on a person’s life”.

Gjennom ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) har Verdens Helseorganisasjon (WHO 2001) klassifisert helse og helserelaterte tilstander, noe som gjør det enklere å ha felles begreper på tvers av fag og landegrensener. Fordi det er vanskelig å oversette disse begrepene direkte, vil det bli gitt eksempler på hvordan de engelske begrepene blir brukt i ICF, før det blir gjort rede for de norske termene man bruker i dag.

Ifølge ICF er *functioning* et paraplybegrep for kroppsfunksjoner, kroppsstrukturer, aktiviteter og deltakelse. Det karakteriserer interaksjonen mellom individet og hans eller hennes miljø.

Når *functioning* betegner de positive aspektene ved interaksjonen mellom individ og miljø, setter begrepet *disability* fokus på de negative aspektene. Guitar (2006:18) gir også en forklaring på begrepet: "The disability of stuttering is the limitation it puts on an individual's ability to communicate". Mens handikap er et uttrykk for begrensninger stammingen bidrar til i personens liv, er *disability* i forhold til stamming er et uttrykk for en begrenset kommunikasjonsevne.

Begrepet *Impairment* betegner en mangel eller et avvik i kroppsstruktur, fysiologisk funksjon eller mentale funksjoner.

Utdannings- og forskningsdepartementet bruker i sin utredning *funksjonsnedsettelse* som begrep når de skriver om tilpasset opplæring for alle (I første rekke 2003). Når det gjelder norske betegnelser, så står interaksjonen mellom individ og miljø i fokus, og begrepet *funksjonshemming* brukes som en betegnelse på et misforhold mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon (Nedbygging av funksjonshemmende barrierer 2002-2003). Dette sier noe om at funksjonshemming både er et relasjonelt og et relativt begrep. Det er ingen faste grenser for når man er funksjonshemmet, men det vil variere ut ifra bl.a. hvilket miljø personen befinner seg i. Dette er også relevant for stamming, da kommunikasjonspartnere har stor innvirkning på hvordan taleflytproblemet arter seg. Dette blir nærmere forklart nedenfor.

I denne oppgaven vil begrepet funksjonshemming og mennesker med funksjonshemming bli brukt, da disse begrepene blir hyppigst brukt i spesialpedagogisk litteratur, f.eks. i Spesialpedagogikk (2004), og rommer flere mennesker enn begrepet handikap gjør. Samtidig vil det bli brukt termer som var riktige i det tidsrommet det skrives om.

Personer som stammer har vansker med flyten i talen når de skal si noe, de har et taleflytproblem. Dette blir utdypet senere i oppgaven. For å variere språket i teksten, vil stamming og taleflytproblem bli benyttet litt om hverandre.

1.3 Oppbygging av oppgaven

Denne oppgaven er delt inn i fem hoveddeler. Første del er en innføring i oppgavens tema, problemstilling og oppbygging. Andre del gir en innføring i den teoretiske referanserammen omkring oppgavens tema og problemstilling. Del tre inneholder den metodiske tilnærmingen brukt i oppgaven, en beskrivelse av forskningsprosessen, samt etiske betraktninger. I del fire blir funnene analysert og drøftet, mens oppgaven rundes av med sammenfatning av resultater og en oppsummering i del fem.

Guitar (2006:4) skriver: “You could spend a lifetime and still not know everything there is to know about stuttering”. I denne oppgaven blir det ikke plass til å ta for seg mer enn en liten del av fagfeltet. Det har vært nødvendig å gjøre noen avgrensninger, og det vil bli fokusert på det sentrale i teoriene. Det vil bli skrevet litt om stamming generelt, for å gi et innblikk i hva fenomenet kan omfatte. Det vil ikke bli gjort rede for årsaksfaktorer, siden det ikke er en del av problemstillingen. Likevel vil noen faktorer som kan medvirke til stamming bli nevnt, for å gi en bredere forståelse av temaet. Når det gjelder behandling, så er det et stort tema med ulike teorier og metoder for forskjellige aldre, men det anses ikke relevant å vie plass til denne delen av temaet i oppgaven.

Den øvrige teorien i oppgaven er også valgt ut ifra relevans. Stammehistorie, myter og handikaphistorie er alle store temaer og blir gjort rede for i den grad det er relevant for denne oppgaven.

2. Teoretisk referanseramme

I denne delen av oppgaven vil det bli gjort rede for det teoretiske grunnlaget for undersøkelsen og analysen. For å gi en forståelse av et mytebelagt fenomen, vil teorier omkring stamming i forhold til årsaker, fremtredelsesformer og vansker knyttet til fenomenet bli diskutert. Et historisk perspektiv belyser noen av de mange ulike retningene innenfor forskning og behandling av stamming som har eksistert. For å gi et helhetlig bilde av temaet i denne oppgaven, vil handikaphistorie bli trukket inn. På denne måten blir temaet satt inn i en større sammenheng, og intensjonen er å gi leseren en forståelse av hvordan det har vært å leve med en funksjonshemming i vår kultur. Det vil bli lagt vekt på fortellinger om mennesker med funksjonshemming. Midt i dette finner man personer som stammer og de myter som har versert og også fremdeles eksisterer omkring temaet.

Myte blir i denne oppgaven brukt analytisk, ved at forståelsen av begrepet blir brukt som verktøy i tolkning av tekstene. Myter omkring stamming gir uttrykk for holdninger knyttet til fenomenet i en kultur. Ved å ta disse mytene, samt deres opphav og betydning i nærmere øyesyn, kan man få en bedre forståelse av hva slags kunnskap om stamming som finnes blant folk. Det finnes ulike forståelser av begrepet myte, avhengig av hvilken kontekst man setter det inn i, f.eks. religionshistorisk eller kulturelt. I dette prosjektet blir det brukt definisjoner på begrepet som er passende i forhold til oppgavens tema og problemstilling.

2.1 Stamming

De fleste av oss har nok møtt noen som stammer. Noen har kanskje møtt barn som ”hopper” litt på noen ord, mens andre har møtt voksne som er sterkt preget av stammingen sin ved at de har problemer med å få sagt det de vil på grunn av lite flyt i talen og ved kroppslige spenninger som er godt synlige for kommunikasjonspartneren.

Stamming finnes i alle kulturer og på alle språk, og funn viser at fenomenet har eksistert flere tusen år tilbake, noe det vil bli gitt eksempler på i kapittel 2.2. Både kvinner, menn, voksne og barn, uansett kognitive evner, kan utvikle stamming (Guitar 2006). Selv om fenomenet forekommer i såpass stor grad, er det likevel mange ubesvarte spørsmål i forhold til stamming. Mange teoretikere innenfor bl.a. nevrologi, psykologi, medisin og sosiologi har gjort undersøkelser og kommet med hypoteser, men likevel er det vanskelig å gi noen forskningsbaserte svar i forhold til problemet. Noen teoretikere som har vært sentrale i logopedistudiet ved Universitetet i Oslo de siste tre årene, og som har funnet begreper og forklaringsmåter som fremdeles blir benyttet, vil bli trukket frem. Samtidig vil det bli gitt et lite innblikk i hva nyere forskning på området er sentrert omkring.

2.1.1 En dynamisk, heterogen taleflytvanske

Taleflyt er en multifaktorell atferd, dvs. et sett av variabler som alle er aspekter av denne atferden (Starkweather 1987). Ved normal taleflyt er rytmen jevn, taleren viser ingen anstrengelser i talen, og det er sammenheng i språket. Det er nettopp denne flyten i talen som personer som stammer mangler – de har en taleflytvanske.

Det mest karakteristiske hos personer som stammer, er nok deres brudd i taleflyten. Slike brudd kan være repetisjon av lyder og/eller stavelser, forlengelser av lyder og stans i stemmeproduksjonen (Guitar 2006). Van Riper stammer selv, og har arbeidet klinisk og forskningsmessig med stamming i en årrekke. Han (Van Riper 1982) skriver at respirasjon, fonasjon og artikulasjon ikke er godt nok synkronisert, det er altså en koordineringsvanske. Stamming er en dynamisk heterogen vanske, dvs. at stammingen hos en person ofte utvikler seg og forandrer seg over tid, og at det er store forskjeller hos de ulike personene som stammer (Conture 1990). Denne utviklingen kan gå i både positiv og negativ retning, ofte med perioder som er mer eller mindre gode. Derfor kan det både være vanskelig å finne noen felles årsaker hos de som stammer og også definere generelle trekk i stammeutvikling og -behandling. Det er visse fellestrekk, og

det er de man tar utgangspunkt i når man definerer stamming og deler utviklingen inn i ulike nivåer eller trinn.

2.1.2 Definisjoner

Det finnes ulike måter å definere stamming på, ut ifra hvilket grunnleggende syn teoretikere har på barns utvikling og hvilken faktor de mener spiller mest inn på stammeutviklingen. Noen definisjoner og beskrivelser er valgt ut. Guitar (2006) blir mye brukt i logopediutdanningen, og er sentral innen stammefeltet. Som ”Professor of Communication Sciences and Education” har han drevet mye med både forskning, klinisk arbeid og undervisning. Han stammer selv, og integrerer ulike teorier og forklaringsmåter i sine bøker. I den siste utgaven vier han også en del plass til nyere, interessant forskning. Dette er grunner til at han blir mye referert i denne oppgaven. En beskrivelse han gir er:

”Stuttering is characterized by an abnormally high frequency and/or duration of stoppages in the forward flow of speech. These stoppages usually take the form of (1) repetitions of sounds, syllables, or one-syllable words, (2) prolongations of sounds, or (3) “blocks” of airflow or voicing in speech” (Guitar 2006:13).

Han sammenligner stamming med å ha en bil som ofte stopper i trafikken. På samme måte som en upålitelig bil vil skape negative følelser hos eieren, vil personen som stammer også oppleve frustrasjon og frykt i mangel på kontroll over situasjonen. Stamming er også mer enn bare taleflytproblemer. Smith, professor innenfor ”Speech Science”, legger vekt på dette:

”...stuttering is a continuous disorder; it is present even when we do not perceive disfluencies” (Smith 1999:29).

Stamming kan betegnes som en kommunikasjonsvanske. Stammingen finner sted i kommunikasjon med andre og ikke når man f.eks. snakker med seg selv, leser i kor eller på rim. Få stammer også når de snakker med små barn, til dyr eller ved banning (Guitar 2006). Et interessant spørsmål dukker opp i denne sammenhengen: Skyldes stammingen taleproblemer hos senderen, eller forventninger og holdninger hos

mottakeren? Det kan nok også være en kombinasjon av disse faktorene som hemmer kommunikasjonen. Sheehan, også en kliniker og forsker som selv stammer, skriver at stamming er et identitetsproblem, en rollekonflikt:

”For stuttering is role- specific behavior. It is specific to the speaker role and to the listener relationship. Just as it takes two to tango, it takes two to stutter. A listener, as well as a speaker, is required” (Sheehan 1970:4).

En kommunikasjonssituasjon krever en sender og en mottaker (Rommetveit 1972). Et spørsmål man da kan stille seg, er om stamming er en taleflyt- eller en kommunikasjonsvanske. Som flere teoretikere skriver: Det er en multifaktorell vanske. Mange ulike faktorer spiller inn, både når det gjelder årsaker og i situasjoner hvor personen stammer.

2.1.3 Årsaksfaktorer og medvirkende faktorer

Som nevnt, er stamming en multifaktorell vanske, dvs. at mange ulike faktorer kan føre til at stammingen utvikler seg og vedvarer. Smith (1999) skriver om dette, og hun legger vekt på de mange ferdighetene og faktorene som er involvert i språk og tale. På samme måte som kognitive, lingvistiske og emosjonelle faktorer er involvert i språkutviklingen, er de samme faktorene involvert i utviklingen av stamming. Hun setter fokus på sammenhengen mellom hvordan stamming og en vulkan utvikler seg, hvor det kan være vanskelig å sette starttidspunkt og å skille ut hvilke faktorer som spiller inn i utviklingen.

Guitar (2006) skriver om forskning i forhold til konstitusjonelle faktorer i forbindelse med stamming. Van Ripers teori om at stamming skyldes en koordineringsvanske, dvs. problemer med å samordne de ulike musklene som brukes i tale, har tidligere blitt nevnt. Det er også en genetisk komponent i vansken. Man regner med at forholdet er ca. 3:1 gutter i forhold til jenter som stammer ved skolealder (Guitar 2006), noe som kan understreke nettopp dette. Tallene varierer derimot ut ifra ved hvilken alder man måler, med økende antall gutter i forhold til jenter med økende alder. Stamming går også ofte i arv hos familier. Yairi (1997), professor i ”Speech and Hearing Science”,

skriver at opp til 43 % av barn som stammer har foreldre eller søsken som stammer. De siste årene har interessen rundt hjerneaktivitet hos personer som stammer også økt. Guitar (2006) presenterer ny forskning i forhold til dette. Avvikende strukturer i hjernen som vanskeliggjør organisering av språk og tale er ett eksempel på nyere funn. Han skriver også at det er i interaksjon mellom gener og miljø at stamming oppstår. Barnets disposisjon for stamming og omgivelsenes reaksjoner på talebruddene virker inn på om stamming utvikles, og i så fall hvordan den utvikles.

Starkweather (1987), forfatter av mange bøker om stamming, fokuserer på miljøet i sin modell om "demands and capacities". Et barn i førskolealder skal utvikle seg på mange områder. Det skal mestre språket, den motoriske utviklingen, og ikke minst utvikle kognitive og sosiale evner. Jevnaldrende, foreldre, besteforeldre og ansatte i barnehage har alle forventninger til barnet. Det skal prestere på mange områder i livet i løpet av utviklingen. Starkweather (1997:86) skriver:

"Stuttering development can best be seen as a dynamic balance between the demands placed on a child to produce fluent speech and the child's capacities, inherent as well as learned, to meet those demands".

Noen foreldre stiller større krav og forventninger til barnet enn andre. Det kan komme av foreldrenes egne holdninger eller av holdninger fra miljøet rundt familien. Dersom barnet blir stilt overfor større forventninger og krav enn det evner å mestre, kan utviklingen på ett eller flere områder bli påvirket av det. Hvis foreldrene f.eks. har et veldig avansert språk og hurtig taletempo, kan det få innvirkning på barnets taleflyt. Dersom barnet stadig opplever dette, kan det virke hemmende på taleflyten. Barnets språk er enda ikke modent for slike utfordringer. Barn har foreldrene som rollemodeller når de lærer å snakke, og ønsker å både tilfredsstille og etterligne dem. Dersom deres språklige og kognitive utvikling enda ikke er kommet langt nok i forhold til hva miljøet forventer, vil barnet oppleve å komme til kort. Slik kan stamming utvikles hos noen barn. Som Ratner, professor innen "Hearing and Speech Sciences", skriver:

“Possible dissociations between monitoring and language production abilities may explain the onset of stuttering in some children” (Ratner 1997:120).

Det vil ikke si at alle foreldre som snakker fort eller har et avansert språk, får barn som stammer. De har bare en antatt større risiko for å utvikle problemet enn andre. Som nevnt er det også en genetisk komponent i vansken, hvor noen har en predisposisjon for stamming.

Johnson (1955), en sentral teoretiker innenfor stammefeltet, stammet selv og vil bli nærmere omtalt i kapittel 2.2.5. Han poengterer at stamming ikke utvikler seg i et sosialt, psykologisk eller fysiologisk vakuum, men at barnets stamming får vekstvilkår i samhandling med miljøet rundt. Han skriver at det først og fremst er lytteren som er problemet, og ikke personen som stammer. Som han skriver:

“The problem of stuttering, then, would seem to start, not in the speaker’s mouth, but in the listener’s ear” (Johnson 1955:11).

Reaksjoner på stammingen fra miljøet skaper usikkerhet og forvirring hos barnet, som gjør at stammeproblemet kan forverres. Igjen presiseres de tidligere nevnte faktorene som også kan spille en rolle når et barn utvikler stamming. Ofte er flere medvirkende faktorer involvert i en stammeutvikling.

2.1.4 Stammeutvikling

Hos noen barn skjer utviklingen av stamming gradvis (Guitar 2006). Foreldre kan også fortelle om en plutselig start på stammingen, men dette forekommer sjeldnere. Det kan være forhold i miljøet som har medvirket til stammingen, i tillegg til at barnet kan ha hatt en predisposisjon for vansken. Plutselig forandring i miljøet som flytting eller familieførøkelse kan være slike faktorer, samt stress eller traumatiske opplevelser som skilsmisse eller død (Guitar 2006). Barnets opplevelse av og reaksjon på slike omgivelser vil ha en innvirkning på om stamming utvikler seg.

Den vanligste typen av stamming, ”developmental stuttering” (Guitar 2006) kjennetegnes av at symptomene på stammingen forverres jo eldre barnet blir. Man kan

dele de ulike nivåene inn etter stammingens mønster og hvilken alder den som stammer befinner seg i (Guitar 2006). Etter hvert som personen blir eldre, blir ofte stammeproblemet verre. En slik inndeling er derimot ikke noen fasit på hvordan stamming utvikler seg, og alle som stammer følger ikke disse trinnene slik de beskrives nedenfor. Det er derimot kjennetegn på en utvikling som mange personer med et stammeproblem følger.

Første nivå i stammeutviklingen, *grensestamming*, er kjennetegnet av mye flyt og lite bevissthet på egen stamming. Gjentakelsene er lette og uanstrengte. Etter hvert som stammingen utvikler seg til *begynnende stamming* og *overgangsstamming*, blir den hardere, og det er vanlig at sekundære vansker følger med. Slike sekundærvansker kan være kroppslige anstrengelser, unngåelsesatferd for å unngå å stamme, og ofte angst og skyldfølelse rundt stammeproblemet. Med økende alder følger gjerne en økende bevissthet om og bekymring rundt stammeproblemet, som etter hvert får et personlig preg. Barn med begynnende stamming befinner seg i slutten av førskolealder eller begynnelsen av skolealder. Barn med overgangsstamming er i slutten av barneskolealder. *Avansert stamming* er det siste nivået, og personer i denne gruppen er ungdommer og voksne som stammer. Her er stammingen hard, og mye sekundærvansker kan observeres av tilhører. Stammingen har ofte blitt et mønster, og det er mye lært atferd knyttet til taleflytproblemet. Slik lært atferd kan for eksempel være strategier eller fysiske bevegelser for å unngå å stamme. Personen kan også ha mye sosiale og følelsesmessige vansker knyttet til problemet, men det varierer i stor grad hvor plaget personen er av stammingen sin (Guitar 2006). Murphy, klinisk professor innenfor stammefeltet, stammer selv og tar opp skam og skyldfølelse i forhold til stamming:

”I suggest that shame and a specific type of guilt are primary negative affective states for many stutters and that they contribute not only to the development of stuttering, but also become a significant hindrance to successful therapy” (Murphy 1999:133).

Personer som stammer har også mye flyt, og andelen stamming og flyt kan variere svært mye. Stammingen kan variere i ulike situasjoner og med ulike

kommunikasjonspartnere. Stammeproblemet omfatter også mer enn taleflytvansker, og kan hemme personen i flere situasjoner enn akkurat i stammeøyeblikket (Smith 1999).

Begrepet ”developmental stuttering” betegner, som nevnt, hvordan stammingen forverres etter hvert som barnet blir eldre. Samtidig forsvinner talevansken hos de fleste av seg selv etter hvert som språket modnes. Mange personer (ca. 5-15%, avhengig av om man inkluderer barn som har stammet i en mindre periode) har stammet en eller annen gang i livet. Mindre enn 1% av de voksne i befolkningen stammer (Guitar 2006). Derfor er det store sjanser for at barns stamming forsvinner igjen, med eller uten behandling.

2.1.5 Sekundærvansker

Man kaller ofte selve taleflytvansken den primære vansken, og problemene som kommer som følge av den for sekundærvansker. Slike vansker kan være angst, sosial tilbaketrekning og problemer i forhold til utdanning og senere også jobb. På denne måten kan talevansken virke funksjonshemmende for personen som stammer. Guitar (2006) skriver at følelser og holdninger hos en som stammer f.eks. kan være en forventning om at vedkommende ikke klarer å produsere flytende tale, eller at mottaker synes personen som stammer er dum eller nervøs. Sekundære vansker kan også være ulike forsøk på å ikke stamme, noe som kan vise seg ved kroppslige anstrengelser eller unngåelse av situasjoner og visse ord (Guitar 2006). Det diskuteres også om personer som stammer har andre språkvansker i tillegg. Bloodstein (1997) refererer f.eks. til noen undersøkelser som viser at 15-50 % av de som stammer har artikulatoriske- eller andre språkvansker.

Man kan også skille mellom den synlige og den usynlige delen av stammingen, hvor den synlige er det som vi rundt hører og ser, primærvansken, mens det usynlige er de følelsene personer som stammer har i forhold til sitt taleflytproblem og andre sekundærvansker. Sheehans (1970) sammenligning av stamming med et isfjell, har blitt en mye brukt teori. En del av fjellet, eller stammeproblemet, synes på overflaten, mens mye også skjuler seg under. Sheehan (1970) skriver at den største delen av

isfjellet skjuler seg under overflaten, mens det folk rundt ser kun er en liten del av problemet. Han kaller det ”The iceberg of shame and guilt” (Sheehan 1970:13), som handler om følelsen av å ikke innfri rolleforventningene offentlig og privat. Det kan også dreie seg om misforholdet mellom individets forutsetninger og miljøets krav, som tidligere har blitt nevnt. I analysen vil dette bli diskutert nærmere i forhold til funn i tekstene som belyser dette temaet.

2.2 Stammehistorie

Stamming er et gåtefullt og mytebelagt problem det er knyttet mange ubesvarte spørsmål til. Jonas (1977), Fibiger- Dagnæs (1990) og Wingate (1997) gir et innblikk i det historiske bildet av stamme problemet. Artikkelen til Brosch og Pirsig (2001) tar også opp dette temaet. Stamming har vært et kjent fenomen langt tilbake i tid, og man har i de ulike kultursamfunnene i historien hatt mange teorier omkring denne talelidelsen. Det har blitt gjort mange forsøk på å behandle og å finne årsaksforhold til stamming. Fibiger- Dagnæs (1990) skriver at synet på stamming gjennom historien har hatt sammenheng med tidens paradigme og kultur. Fra et tidlig religiøst syn på stamming og helbredelse av vansken, har medisinen, psykologien og pedagogikken senere fått stadig større betydning for arbeidet med dette fenomenet.

2.2.1 Tidlige skrifter om stamming

Man har funnet symboler for stamming i egyptiske hieroglyfer fra ca 2100 f.Kr., og det finnes skrifter fra samme tid som inneholder ord som betegner stamming. Uttrykk for taleløs og nervøs tale ble brukt om stamming og den som stammer på denne tiden. I Det Gamle Testamente (2. Mos) kommer det frem at Moses hadde vansker med å tale, og at hans bror ble talerøret hans da Moses førte Israelfolket ut av Egypt. Dette ble skrevet ca. 1400-1000 år f.Kr. Det er derimot knyttet usikkerhet til om det var stamming eller artikulasjonsvansker han led av. Begrepsforvirring i forhold til stamming og ulike oversettelser gjør det vanskelig å gi et klart svar på dette. (Fibiger-Dagnæs 1990).

2.2.2 Gresk og romersk kultur (oldtiden)

I den greske kulturen, fra ca. 400 f.Kr., kjenner man til skrifter hvor man forteller om personer som stammet. Ifølge Jonas (1977) og Fibiger- Dagnæs (1990) er det greske sagnet om den unge prinsen Battus det første som har blitt skrevet om behandling av stamming. Historien utspiller seg ca. 500-600 f.Kr. Han bønnfaller orakelet i Delfi om å få orden på talen sin. Battus følger rådet om å reise til Nordafrika med hæren sin og ikke vende tilbake. Han seirer i slaget med fiendene og blir også en veltalende mann.

En person som blir nevnt i ulike bøker og artikler om stamming, (Jonas 1977, Fibiger-Dagnæs 1990, Wingate 1997, Brosch og Pirsig 2001) er Demosthenes. Han levde fra 384-322 f.Kr. og var en av sin tids store talere. Det blir fortalt at han hadde en talelidelse, men at han kurerter den ved å ha småstein i munnen mens han talte mot havet eller hadde blyplater på brystkassen mens han klatret i fjellene og resiterte dikt. Fibiger- Dagnæs (1990) stiller, som ved Moses, spørsmål ved om det var stamming han led av eller om det var artikulasjonen som var problemet hans.

De kjente filosofene Hippokrates og Aristoteles, som levde på 300- og 400-tallet f.Kr., hadde også teorier omkring stamming, og ifølge Fibiger- Dagnæs (1990) har aristotelianismen hatt stor innflytelse på stammehistorien. Aristoteles, som ifølge noen stammet selv, ga tungen større oppmerksomhet som årsak til stamming, en teori som flere fagfolk støttet seg til senere og som fikk fatale følger for en del som stammet. Dette blir nærmere beskrevet nedenfor. Greske og romerske leger, som Celsus og Galen, hadde også teorier omkring stamming hvor tungen spilte en sentral rolle (Fibiger- Dagnæs 1990). Hippokrates regnes som grunnleggeren av den vestlige legevitenenskapen, og satte stamming i sammenheng med diaré.

2.2.3 Europeisk middelalder

I denne perioden (ca. år 0-1700) hadde den kristne kirke stor makt, og medisinske forklaringer måtte til dels vike for de religiøse. Legevitenenskapen fikk mindre oppmerksomhet, og skriftene fra denne tiden bærer preg av dette. Det finnes lite

nedskrevet materiale omkring talevansker fra denne perioden (Fibiger- Dagnæs 1990, Wingate 1997).

Mercurialis var en anerkjent lege innenfor den greske og latinske kulturen på 1500-tallet, og interesserte seg for mange områder som var relatert til legevitenenskapen. I den forbindelse hadde han også noen teorier omkring stamming. Han mente den kunne ha flere årsaker, enten medfødt, som følge av sykdom eller en svekkelse av taleapparatet. Noen forslag til metoder han hadde var:

”...at leve i varm og tør luft, at holde en varmende og tørrende diæt, at nyde krydrede, salte og pikante spiser, men intet bagverk, ingen nødder og ingen fisk. Ligeledes skulle de afholde sig fra nydelsen af for meget vin. Hele legemet skal renses ved daglig åbning med jævn og regulær afføring, og al overflødig væske fjernes fra næsen og hjernen ved nysemidler (...), samt fra tungen ved gnidning med honning, salt og salvie” (Fibiger- Dagnæs 1990:41).

Han advarte også mot overdreven erotisk utfoldelse og mot å bade hodet til barn som stammet. I tillegg kunne han tilby psykoterapi mot angst, som han mente hadde en uheldig innvirkning på stammingen.

Dette er et eksempel på flere mer eller mindre gode og fantasifulle forslag som har blitt lagt frem av vitenskapsmenn når det gjelder stamming. De illustrerer den famlende søken etter svar på årsaker og rette behandlingsformer når det gjelder stammeproblemet.

2.2.4 1800-tallet

I dette tidsrommet verserte det mange ulike forklaringer på stamming, og de varierte i stor grad. Årsaksteorier knyttet til bl.a. taleorganene, herming, pusteteknikk eller tungen er noen eksempler som blir omtalt nedenfor.

På 1800-tallet hadde retorikken stor betydning i Europa og USA, og veltalenhet hadde høy grad av anerkjennelse i samfunnet (Wingate 1997). Man fikk større interesse for å studere taleproduksjon og taleprosesser i denne forbindelse, og veltalenhetslærere hadde en sentral rolle i behandlingen av stamming. Samtidig ble medisinen, som

tidligere hadde vært influert av filosofien, nå mer forskningsbasert (Wingate 1997). Frem til denne perioden hadde beskrivelser av stamming handlet om enkelttilfeller, ofte kjente personer som stammet. Nå økte interessen for å beskrive og forklare dette fenomenet ut ifra ulike teoretiske vinkler (Fibiger- Dagnæs 1990), og teoriene omkring stamming ble nedskrevet i større grad enn tidligere. Det psykologiske perspektivet var også sentralt innen stammeteorien i denne perioden, og Darwin var en av de som forklarte stamming ut ifra en psykologisk synsvinkel (Fibiger- Dagnæs 1990).

Alexander Melville Bell, en anerkjent døvelærer i England og far til den mer kjente Bell, hevdet at stamming var en dårlig vane som man ikke kunne kurere med fysiske inngrep. Hans teori om at stamming først og fremst handler om kontroll over taleorganene og ikke en fysisk skade, var forut for sin tid. Vansker med å kombinere konsonanter og vokaler var ifølge Bell selve kjennetegnet på stamming. Han mente at en gjenopptrening av taleorganene, og spesielt leppene, kunne bedre taleevnen (Jonas 1977, Wingate 1997).

På 1800-tallet hadde man også en oppfatning om at stamming kunne smitte. Dersom et barn hermet etter et annet barn som stammet, kunne det føre til en ufrivillig stamming man ikke ble kvitt. Derfor ble det anbefalt at barn som stammet ikke skulle leke med barn som ikke stammet (Jonas 1977).

Den økte kunnskapen om anatomi og fysiologi førte til at man forklarte stamming i sammenheng med artikulasjon, fonasjon og respirasjon. Det ble bl.a. utført metoder hvor man satte fokus på pusten til den som stammet, ofte med nøyaktige instruksjoner som man skulle følge punkt for punkt, fra den minste inn- og utånding til hvordan man skulle presse frem talelyden. I denne forbindelse ble også metronom brukt som hjelpemiddel til å puste og tale i riktig rytme (Fibiger- Dagnæs 1990).

Som nevnt tidligere, har tungen til tider fått stor oppmerksomhet i forhold til stamming. Tidlig på 1700-tallet introduserte Pierre Dionis, en fransk underviser i kirurgi, instrumenter som man kunne kutte i tungen med. Dette skulle hjelpe barn som hadde taleflytvansker (Brosch og Pirsig 2001). Den anerkjente tyske legen Johann

Dieffenbach foretok i 1840 den første operasjonen av tungen til en person som stammet. Dette skulle bedre personens kontroll over tungen og stemmebåndene, og dermed ville stammingen forsvinne. Andre kirurger i Europa og USA gjennomførte i løpet av det neste året hundrevis av slike operasjoner, som bl.a. førte til at flere pasienter døde av komplikasjoner etter operasjonen. Noen mente å kunne vise til gode resultater, men ofte var stammingen tilbake raskt etter operasjonen. Dermed fikk denne metoden en kort levetid (Wingate 1997). Dieffenbach mente også å ha observert en sammenheng mellom stamming og skjeling, og gjennomførte i tillegg en kirurgisk metode hvor han kuttet øyemuskler hos personer som skjelte (Brosch og Pirsig 2001).

Jonas (1977) forteller om egne stammeskoler i USA på slutten av 1800-tallet. For å få en best mulig effekt av behandlingen, mente man at de som stammet måtte isoleres fra alminnelige samtaler med andre mennesker inntil behandlingstiden var over. Dette kunne ta uker eller måneder. Noe av behandlingen gikk ut på å avlede personen med et stammeproblem fra fokuset på egen tale, som kunne dreie seg om å tale monotont, med en ensidig rytme eller svært sakte samtidig som man rytmisk akkompagnerte med fingre, armer eller føtter. Det ble også holdt foredrag som skulle styrke deres selvtillit, slik at de skulle komme bedre rustet tilbake til samfunnet. Selv om resultatene skulle vise seg å utebli og behandlingen ofte var kostbar, hindret stoltheten til stammerne dem fra å komme tilbake og klage på behandlingen, ifølge Jonas (1977). Det var også strenge krav til at metodene skulle holdes hemmelig, noe som også har kjennetegnet flere områder i spesialpedagogikken, bl.a. døveundervisningen (Simonsen 2000).

1800-tallet førte med seg en stor teknologisk utvikling, noe som også fikk betydning for stammebehandlingen. Eksempler på slike hjelpemidler var bl.a. et sølvrør som ble plassert i munnen for å hindre at luftstrømmen ble forhindret av tungen, en nakkekrage som la et press på skjoldbrusken og skulle forhindre spasmer i glottis, lydforsinkelsesmekanismer, støygeneratorer og elektroniske miniatyrmotronomer (Fibiger- Dagnæs 1990).

2.2.5 Fra 1900 og frem til i dag

På begynnelsen av 1900-tallet hadde man større kunnskap om talens fysiologi, og kunne dermed avkrefte noen antakelser omkring stamming, bl.a. de som forklarte stamming med misdannelser i taleorganene. På denne tiden var Sigmund Freud sentral i psykologien og medisinen med sin psykoanalyse, og han hadde også en formening om årsaker til stamming. Også her mente han at man måtte lete etter årsaken i personens underbevissthet. Hans etterfølgere hadde mange ekstreme teorier omkring stamming, og felles for disse var at personlighetsproblemene hos den som stammet måtte behandles for å bli kvitt talevansken (Jonas 1977).

I 1920-årene hadde Orton, sjef for taleklinikken ved Universitetet i Iowa, og Travis, leder ved universitetssykehusets psykiatriske avdeling, en teori om at hjernedominansen hos personer som stammer er annerledes enn hos andre (Jonas 1977). Man antok at venstre hjernehalvdel dominerer hjernefunksjonene hos de fleste personer, som også har sammenheng med at de fleste er høyrehendte. Hos personer som stammer, derimot, er verken høyre eller venstre hjernehalvdel dominante, ifølge dem. Man mente i denne sammenheng at mange som stammet var født venstrehendte, men var blitt tvunget til å bruke høyrehånden i stedet. Som følge av dette ville man prøve om stammingen forsvant dersom høyrehendte stammere ble venstrehendte igjen. Wendell Johnson, som senere skulle bli en av de mest sentrale teoretikerne innen stamming gjennom tidene (Wingate 1997), ble valgt ut som prøvekanin. Etter ti år som venstrehendt og fremdeles med et stort taleproblem, ga han opp forsøket og begynte å bruke høyrehånden igjen (Jonas 1977). På denne tiden hadde man en oppfatning om det å være venstrehendt som en ulempe, og mange ble dermed tvunget til å bruke høyrehånden i stedet. Ifølge Wingate (1997), rapporterte mange om barn som begynte å stamme fordi de ble tvunget til å bruke høyrehånden, men som stoppet å stamme da de fikk bruke venstrehånden igjen.

På 1930-tallet kom forskere på banen med teorier og behandlingsmetoder som kom til å dominere fagfeltet i lang tid fremover. Også i dag anvender man flere av disse teoriene og metodene. Eksempler er Wendell Johnsons teori om miljøets betydning når

barnet begynner å stamme, Charles Van Ripers frivillige stamming og Bluemels kategorisering av primær og sekundær stamming. Disse tre stammet alle selv, noe som er et velkjent fenomen innenfor dette fagområdet (Wingate 1997). Fra 1940-tallet ble interessen for det psykologiske aspektet av stammeproblemet stadig større, samt teorier om at miljøet har en stor innvirkning på barnets språk og at stamming er en lært atferd (Wingate 1997). Dette la også noe av grunnlaget for dagens teorier omkring stamming.

Et sitat fra Nordisk Lærebog for Talepedagoger som kom ut i 1954-1955, gir et bilde av spesielle behandlingsmetoder som har blitt praktisert innen stammeområdet. I undervisningen la man vekt på hygieniske forholdsregler, oppdragelse av vilje, åndedrettsøvelser og ny innlæring av språket:

”Under behandlingen bør eleven leve et stille og hygiejnisk liv med så lidt anstrengende arbejde som muligt. Svage og skrøbelige patienter bør styrkes, og stærkt krydret mad må undgås. En regelmæssig levevis med meget ophold i frisk luft og god og tilstrækkelig søvn må tilrådes. Såfremt der findes misdannelser i taleorganerne eller kirtelhævelser, som hindrer åndedrættet i at fungere på rette måde, bør disse fejl så vidt muligt afhjælpes. Nogen særlig medicin mod stammen findes ikke. Undertiden kan et brompræparat have en understøttende virkning, men det må aldrig benyttes uden efter lægens forskrift. På en taktfuld måde må læreren søge at vinde elevens fortrolighed og hjælpe ham til rette, også hvis han f.eks. har vanskeligheder på det erotiske område”
(Fibiger- Dagnæs 1990:152).

Fibiger- Dagnæs (1990) nevner også myter omkring stamming, og han hevder at mange av de mytene man fremdeles jobber med å få utryddet i arbeidet med stamming ble grunnlagt på 1930-tallet. Noen av disse mytene er manglende samsvar mellom tanke og tale hos den som stammer, febersykdommer, herming og skrekk som årsak, og at de som stammer er mer nervøst belastet enn andre.

Det har nå blitt gitt et lite innblikk i stammingens historie, og noen eksempler på hvor mye mytisk og mystisk som er knyttet til denne talelidelsen har blitt trukket frem. Disse eksemplene viser at stamming ikke er et fenomen som kun hører til vår tidsalder, men som har blitt beskrevet i flere tusen år. Som tidligere poengtert, er det fremdeles

mange spørsmål det gjenstår å besvare, og det eksisterer fortsatt myter i forhold til stamming. Hva dette mytebegrepet innebærer, vil nå bli gjort rede for.

2.3 Mytebegrepet

I dag har mytebegrepet en annen betydning i dagligtale enn hvordan litteratur om myter definerer begrepet. Ut ifra hva jeg har observert, blir myte i dag sjelden forklart, men derimot brukt som et uttrykk det er en allmenn og universell forståelse av. Det viser seg at ordet og begrepet myte kan ha ulike betydninger i forhold til hvilken sammenheng det blir brukt i.

Mytebegrepet blir i denne oppgaven delt inn i to kategorier – tradisjonelle myter og nyere myter. Dette fordi innholdet i begrepet myte har endret seg og at det finnes to måter å forstå begrepet myte på. Dette forklares nærmere nedenfor.

2.3.1 Tradisjonelle myter

Myter har sin bakgrunn i fortellinger om skapelsen, guder og overtro, med tilknytning til religionshistorien. Mye litteratur om myter tar utgangspunkt i nettopp dette, bl.a. i et leksikon med begreper knyttet til folkloristikk og mytologi:

”A story, presented as having actually occurred in a previous age, explaining the cosmological and supernatural traditions of a people, their gods, heroes, cultural traits, religious beliefs, etc. The purpose of myth is to explain...” (Leach 1949:778).

Myter var altså forklaringer på overnaturlige tradisjoner i kulturen, hvor guder og helter spilte hovedrollene i fortellingene, og det er disse som i denne sammenhengen blir kalt tradisjonelle myter.

Før 1800-tallet innebar myte motsatsen til virkelighet (Eliade 1980). Det greske ordet *mythos* betyr fabel, fortelling eller tall, men mytebegrepet fikk betydningen ”noe som ikke kan finnes i virkeligheten”. Begrepet var en motsats til ordet *logos*, logikk, som kjennetegnet sannheter (Overing 1997). Ut ifra ordets betydning var dermed myter

ikke sannheter, men fiktive fortellinger. Ifølge O'Flaherty (1995) var det Platon som først sidestilte myte med løgn. Samtidig innførte han en ny type myter, som var mer logisk rettede, og som var mer basert på fornuft og resonnering.

Steinsland (2005:87) setter også mytebegrepet inn i en religionshistorisk sammenheng, og hun gir denne forklaringen på begrepet myte: "En myte er en fortelling om guder og makter og deres eksemplariske handlinger i urtiden". Hun skriver at det er hellige fortellinger hvor guder og makter er aktører, og at mytene forteller om innretningen av verden og samfunnet. Det er ikke en litterær sjanger i seg selv, men kan være fortellinger, symboler eller visse mønstre i tekster, dikt og fortellinger. Myter er også nedfelt i ulike former for kunst, som bilder og musikk. De kan reflektere både mentalitet og ideologi, og kan anvendes og tolkes på ulike måter.

Skirbekk (1999:63), som har et sosiologisk perspektiv på myter, skriver at de gjerne oppfattes som "konkretiserte og ofte personifiserte fortellinger som gir dramatiske bilder og forklaringer på verdensordningen". Han skriver også at myter kjennetegnes av måten de er oppbygd på og hvordan folk forholder seg til dem på. Videre lister han opp fem kjennetegn på myter:

- Kjente fortellinger som er ment å utsi noe viktig om vårt liv
- Gir form til et allment tema ved å fortette det til en kamp mellom to krefter
- Dramatiserer disse to kreftene som uttrykk for det gode og det onde
- Har arketypisk eller gjentakende karakter
- Gjennom bestemte koder eller symboler kan folk gjenkjenne det mytiske drama i sin situasjon

På denne måten har mytene hatt stor religiøs betydning i historien. Problemet med slike definisjoner er at personer som vedkjenner seg en tro eller religion tror at disse hendelser har funnet sted. Dermed blir det sanne historier, og ikke myter for dem (Davies 1994). Selv om mytene har hatt stor religiøs betydning, er ikke myter det samme som religion, noe Skirbekk (1999) understreker. I dag har forskere innen antropologi, historie og litteratur også gitt sitt bidrag til begrepet, og det har dermed fått en videre betydning enn det hadde før (Rydving 1997).

2.3.2 Nyere myter

I Pollan og Kittelsen (Myter 2002) gis det litt andre definisjoner på mytebegrepet. Pollan skriver at myter er vandrehistorier om det i livet vi ikke har noen sikker kunnskap om, men ønsker å finne ut av. De er en del av vår historie og vår kultur, og vi blir påvirket av dem bare ved å leve i et samfunn. De infiltrerer vår kommunikasjon, bevisst eller ubevisst, frivillig eller ufrivillig (Pollan 2002).

Det ser ut til at det har skjedd en utvikling mht. mytenes rolle i samfunnet. Tidligere fortalte de om skapelsen, guder og overtro, mens det i dag eksisterer myter omkring temaer som oppdragelse, funksjonshemninger og kosthold. Noen myter er vi klar over og vet er usanne, mens andre myter har vi godtatt som en sannhet, kanskje uten at det er belegg for det. O'Flaherty (1995:27) legger også vekt på det kulturelle samholdet mytene opprettholder:

"A myth is a story that is sacred to and shared by a group of people who find their most important meanings in the past, or, more rarely, in the future, an event that continues to have meaning in the present because it is remembered; it is a story that is part of a larger group of stories".

En forståelse av myte som motsats til det logiske kan ha sammenheng med at hverdagsspråkets mytebegrep i dag likestiller myte med noe som er usant (Rydving 1997), som løgn og fordom (Mikaelsson 1999) eller noe feilaktig (Segal 2004). Uttrykk som: "Det er en myte at nordmenn er født med ski på beina" eller "Forskning har nå avlivet myten om at gravide ikke bør drikke kaffe" er eksempler på hvordan mange av oss bruker mytebegrepet i vår hverdag. Dette har sammenheng med den opprinnelige tolkningen av ordet, dvs. myte som motsats til sannheter.

Befring (2002) bruker ordet myte synonymt med vrangforestilling når han skriver om gjeldende forestillinger og ideer hos makteliten og hos folk flest i forhold til innovasjon. Han gir et par eksempler på slike vrangforestillinger: At man tidligere mente at døve ikke hadde åndsevner eller at åndssvake ikke ble regnet som dannelsesdyktige. Videre skriver han at i dagens samfunn er en av de mest uheldige

mytene knyttet til ideen om at konkurranse og rivalisering er stimulerende for læring og utvikling.

I forhold til forskning er myter mer primitive. Som Segal (2004:13) skriver det: "... the pre- scientific counterpart to science". Inntil forskning har kunnet falsifisere eller verifisere en antakelse, har myten kunnet eksistere som en slags sannhet i mangel på bedre forklaringer. Derfor har kanskje mytenes rolle endret seg i så stor grad som de har gjort. Tidligere var mytene forklaringer på mange store spørsmål man ikke hadde svar på, og man godtok de også som sannheter. I dag finnes det mye mer forskning på de fleste områder, og mennesker i dag krever større grad av bevis og verifisering av påstander for å tro på noe. Dette kan være en grunn til at begrepet myte har fått betydningen "usann", siden mytene er bygget på antakelser og historier heller enn på forskning.

2.3.3 Mytenes funksjon

Mytene blir tillagt ulik betydning og har til forskjellige tider hatt ulike funksjoner. Når det dreier seg om historier om skapelsen, guder og høyere makter, så hadde de stor betydning for menneskenes oppfatning av eksistensielle spørsmål de stilte seg. May (1992), som hører hjemme i eksistensiell psykologi, tillegger mytene stor betydning for vår identitet, våre verdier og vår fellesskapsfølelse. Som han skriver: "En myte er en måte å skape mening på i en meningsløs verden. Myter er mønstre i form av beretninger som gir vårt liv betydning" (May 1992:15). Ifølge han gir mytene oss lettelse fra nevrotisk skyldfølelse og overdrevne bekymringer, og dersom vi gir avkall på mytene mister vi også menneskelig varme, stemning, fortrolighet og verdier.

Svalastog (1997) setter mytebegrepet inn i et feministisk perspektiv. Hun skriver at mytene er bærere av et verdi- og normgrunnlag i en kultur. Gjennom mytene blir folk kjent med sitt folks bakgrunn, moral, verdier og eksistens. Ved historier, som ikke nødvendigvis har bakgrunn i sannheter, blir man kjent med holdninger som aksepteres eller ikke aksepteres i samfunnet (Overing 1997). Via mytene blir bånd knyttet innad i samfunnet og med andre samfunn.

Greene og Sharman- Burke (1999) setter fokus på de psykologiske temaene i de mytologiske tradisjonene, og de tillegger også mytene stor betydning for oss mennesker i dag. De skriver bl.a. at myter er en psykologisk selvhjelp, i form av at mennesker til alle tider har brukt dem til å gi svar på livets mysterier og dermed gjort dem lettere å bære. Mytene kan ifølge dem også ha helsebringende årsaker da de viser at også andre sliter med de samme følelsene, konfliktene, forhåpningene eller den samme frykten som vi lever med. Et eksempel de gir er at gjennom myter ser vi at rivalisering mellom søsken har vært vanlig til alle tider. Det kan være en trøst dersom man står i en slik vanskelig situasjon og føler at ingen andre opplever eller har opplevd det samme.

2.3.4 Mytebegrepet i denne oppgaven

I denne oppgaven vil en todelt forståelse av mytebegrepet bli brukt, og disse to forståelsene vil bli anvendt i analysen av tekstene.

1. Når det gjelder mytebegrepet i denne oppgaven, så regnes Pollan (2002) sin definisjon som relevant. Det handler ikke om guder og overtro, men derimot om folkelige fortellinger som gir svar og forklaringer på det i livet vi ikke har noen sikker kunnskap om, men som vi har et behov for å finne svar på. Det er denne forståelsen som vil bli brukt i analysen av de skjønnlitterære tekstene. Nettopp behovet for forklaringer på noe vi ikke har sikker kunnskap om, har en sammenheng med hvordan myter omkring stamming oppstår og opprettholdes. Pollan (2002) skriver at myter hverken er sanne eller usanne. Den andre forståelsen av mytebegrepet i denne oppgaven, forklarer derimot myter som noe usant.

2. Bruken av mytebegrepet i dag, hvor man gjerne sidestiller myte med noe som ikke er sant, noe feilaktig (Rydving 1997, Mikaelsson 1999, Segal 2004), stemmer overens med hvilken rolle begrepet myte har i denne oppgaven. Det dreier seg om antakelser vi har, i mangel på sikker kunnskap, og som ofte viser seg å være feilaktige. I de skjønnlitterære tekstene er det slike antakelser og denne funksjonen jeg har lett etter. Kunne jeg finne noen historier eller holdninger i bøkene som bunner i en feilaktig

forståelse av fenomenet stamming? Et annet interessant spørsmål er om alle myter er feilaktige, eller om det også kan være knyttet sannhet til dem. Disse spørsmålene vil bli drøftet senere i oppgaven, i analysen av tekstene.

2.4 Handikaphistorie

Avslutningsvis i kapitlet om stammehistorie ble det skrevet litt om holdninger til personer med en funksjonshemning, og handikaphistorie ble nevnt. Dette korte innblikket i handikaphistorie har til hensikt å sette stamming og stammehistorie inn i en større sammenheng. Historier om mennesker med funksjonshemning har sammenheng med hvordan personer som stammer blir fremstilt i litteraturen.

2.4.1 Hvem eier historien?

Simonsen (2005) stiller seg dette spørsmålet i sin artikkel. Hvem har den beste forutsetningen for å skrive handikaphistorie? Bør kun mennesker med funksjonshemning forske på dette området for å få et mest mulig riktig bilde av deres situasjon, eller kan andre mennesker også bidra med kunnskap som i like stor grad tilfører økt bevissthet om personer med funksjonshemning, deres historie og deres situasjon? Sætersdal (1998) har skrevet en bok bygget på hennes forskningsprosjekt, hvor hun har samlet folkeminneskildringer fra ulike steder i Norge. Som hun skriver:

”Denne boken tar utgangspunkt i alminnelige menneskers erindringer om møter med funksjonshemmede og andre som de mener er ”annerledes” eller avvikende på en eller annen måte” (Sætersdal 1998:37).

Det dreier seg om fortellinger og historier som gir et bilde av hvordan mennesker med funksjonshemning og originaler har blitt oppfattet av folk flest. Samlet sett gir historiene et bilde av den ikke- offentlige historien om funksjonshemmede i Norge. Det er mennesker med ulike forbindelser til funksjonshemmede som forteller, både familiemedlemmer, bekjente og personer på bygda. Gjennom personlige og gode

beskrivelser får man et godt innblikk i hvordan personer med avvik ble sett på og behandlet i Norge på 1900-tallet. Mange av fortellingene er fra 1920- og 1930-tallet.

Kirkebæk og Markussen (Livshistorien 1996) er redaktører for en samling livshistorier til mennesker med funksjonshemning. Rønn (1996) vektlegger viktigheten av at mennesker med en funksjonshemning selv får mulighet til å fortelle sin historie om hvordan de opplever sin tilværelse. Kun på denne måten kan man få et realistisk bilde av hvordan det er å leve med en funksjonshemning. I fagmiljøet har det eksistert og eksisterer det en viss uenighet omkring dette. Simonsen (2005:139) trekker frem et par eksempler på personer som hevder at ”...if we want to construct our histories, we have to do it for ourselves”. I døvemiljøet er dette også en eksisterende holdning, hvor mange mener at hørende personer ikke bør skrive deres historie. I forhold til stamming finnes det, som tidligere nevnt, mange forskere på feltet som selv stammer. Kun de vet hvordan det er å leve med problemet, hvordan det føles både fysisk, psykisk og sosialt å ha denne taleflytvansken.

I analysen vil dette temaet bli nærmere diskutert, i forhold til fremstilling av mennesker med funksjonshemning i skjønnlitteratur.

2.4.2 Tro og overtro

Folkelige forestillinger omkring funksjonshemning ble i lang tid knyttet til tro og overtro. Kirkebæk forteller om dåpsritualet som tidligere ble gjennomført dersom barnet hadde noen fysiske avvik. Setningen ”Er du et menneske så døber jeg dig...” (Kirkebæk 1998:56) ble sagt for å skille mellom barna man mente tilhørte djevelen og de barna man betegnet som mennesker. Et annet eksempel er de som ble kalt ”byttinger” som man mente tilhørte de underjordiske maktene (Sætersdal 1998). Ulike grusomme ”tiltak” ble gjort for å sende barna tilbake der man mente de hørte hjemme. Mange overtramp har blitt gjort mot denne gruppen personer, som i lang tid ble utstøtt fra samfunnet, gjemt bort og sett på som annenrangs mennesker eller som dyriske.

Handikaphistorisk Tidsskrift nr. 11 (Kirkebæk 2004) tar for seg tro og overtro i forbindelse med mennesker med funksjonshemning. Her blir temaet knyttet til ulike trosretninger og hvordan mennesker med fysiske og/eller psykiske avvik har blitt sett på i kristendommen, jødedommen og islam. Felles for de religiøse retningene er at funksjonshemninger lenge ble sett på som en straff fra Gud, som et resultat av menneskenes synd. Dette fikk ulike og ofte fatale følger for personen med funksjonshemning og menneskene rundt han eller henne. Samtidig har det, paradoksalt nok, i disse religionene også eksistert en holdning om å vise barmhjertighet og nåde overfor sine medmennesker.

I Bibelen kan man se et skille mellom Det Gamle og Det Nye Testamente, hvor funksjonshemninger i Det Gamle Testamente ble sett på som straff fra Gud, mens det i Det Nye Testamente er et større fokus på å vise verdighet og respekt overfor sin neste. Jesu helbredelse av syke ga ringvirkninger til synet på mennesker med fysiske avvik. Pedersen (2004) skriver at kristendommen ikke forholder seg til hvordan et menneske har fått en funksjonshemning, men derimot til hvordan man ser på andre mennesker. At alle har krav på verdighet og respekt står sentralt i den kristne tro, ifølge Pedersen. Samtidig har det f.eks. i Norge, hvor kristendommen har vært den gjeldende religionen i lange tider, eksistert holdninger om funksjonshemning som straff fra Gud og hvor overtro har hatt en sterk innvirkning på folks forestillinger om personer med fysiske og/eller psykiske avvik. Et spørsmål man kan stille seg, er hvor mye av forestillingene som er kristen tro vs. overtro. Slike forestillinger har kommet frem i lyset ved bl.a. Sætersdals arbeid med fortellinger fra vår kultur hvor funksjonshemmede og originaler er hovedtema (Sætersdal 1998).

3. Metode

Forskning kan forklares som ”fagleg kvalitetsarbeid for å etterprøve og fornye kunnskap” (Befring 2002:11). Det finnes to hovedmetoder innenfor forskning. Mens den kvantitative forskningen gir tall fra mange data som behandles statistisk, dreier den kvalitative forskningen seg om en helhetlig forståelse av spesifikke forhold. Når man gjør bruk av den kvalitative metoden, er man mer dybdeorientert, man søker å avklare innhold og mening i sin analyse av datamaterialet (Befring 2002). I denne oppgaven vil det bli foretatt en slik kvalitativ analyse, med fokus på innhold, mening og sentrale fellestrekk i materialet.

Uansett hvilken metode og hva slags fremgangsmåte man bruker, er det viktig at forskningen oppfyller kravene til gyldighet og pålitelighet. Besvarer man de spørsmålene man stiller, og er forskningen relevant innenfor det gitte fagområdet?

3.1 Tekstanalyse

Ifølge Kjeldstadli (1999) handler metode om å velge. Noen bakgrunner for metodevalg er f.eks. faglig og samfunnsmessig interesse, tema for oppgaven og hvordan man best mulig kan besvare sin problemstilling. Tekstanalyse av skjønnlitterære bøker har blitt valgt som metode i dette prosjektet. En årsak til dette, er at jeg synes det var interessant å ta for meg materiale som allerede forelå og undersøke hvordan det kunne belyse temaet for denne oppgaven. Etter min mening er også ulike typer skjønnlitteratur bærere av kultur, og gjennom et studium av tekstene håpet jeg å finne holdninger, verdier og normer som har vært og er gjeldende i kulturen og det tidspunktet de er skrevet i.

Teksttolkning er, ifølge Kjeldstadli (1999), en kvalitativ tilnærming til forskning, og man søker å tolke meninger og språklige utsagn. Et tolkningsarbeid med en tekst innebærer å formulere en helhetsforståelse av teksten og begrunne sin tolkningshypotese (Skardhamar 2005).

Brekke (2006) presiserer at analyse av tekst i forskning påvirkes av prosjektets formål og problemstilling. Man skaper hypoteser, og tolkning av teksten påvirkes av bl.a. kontekst, erfaringer, forventninger og forforståelse, og hun understreker også at et metaperspektiv på egen analyse og tolkning er viktig når man arbeider med tekster i et prosjekt. Formålet med en slik fortolkning er å skape noe nytt av teksten (Brekke 2006).

I arbeidet med tekstene har jeg tenkt gjennom bl.a. hvilke tekster jeg har foran meg, hva slags innhold de har, hvem målgruppen er, hvem de er skrevet av og med hvilket formål. Slike faktorer kan være bestemmende for hvordan budskapet blir formidlet og også tolket.

Diskursanalyse kan være et hjelpemiddel i teksttolkning, f.eks. i forskning på sosiale interaksjoner og sammenhenger (Fairclough 2003). I min analyse har jeg valgt å ikke gå nærmere inn på diskursanalysen, da det i denne oppgaven ikke passet å bruke trinnene som er skissert i forhold til en diskursanalyse, jf. Gee (2005).

Innenfor tolkning av skjønnlitteratur har narratologi blitt mye brukt, hvor forskeren tar et nærmere blikk på hvordan historien blir fortalt og setter fokus på detaljer og betydningsnyanser (Willumsen 2006). I denne oppgaven blir ikke detaljene satt under lupen i like stor grad.

3.1.1 Skjønnlitteratur

Kjeldstadli (1999) presiserer at skjønnlitteratur er fiksjon og ikke en direkte avspeiling av virkeligheten, i motsetning til historiske kilder. Videre lister han opp noen spørsmål det kan være relevant å stille seg i løpet av en slik kildegransking; ”Hva slags bok er det, hvorfor er den skrevet? Hvor godt kjente forfatteren emnet?” (...), samt ”Hvem skrev forfatteren for?” (Kjeldstadli 1999:166). Ovenfor ble det skrevet litt om den konteksten opphavsmannen befinner seg i. Forfatteren påvirkes av sjanger, tidens stilidealer, eventuelle publikumsforventninger og motivasjon for å få solgt boken. Vedkommende ønsker å formidle et budskap. Dette er et viktig fokus når man skal

tolke tekster: Å prøve å forstå teksten ut ifra en oppfatning av opphavsmannen og hans eller hennes situasjon. Hadde han eller hun en intensjon med det vedkommende skrev? Hadde vedkommende et spesielt formål med teksten? I tilknytning til tekstene i denne oppgaven, vil et interessant spørsmål være hvorfor forfatteren har valgt å skrive om stamming. Når det gjelder litteratur som omhandler personer som stammer, så tror jeg innholdet vil variere mye etter hva slags kunnskap om stamming forfatteren besitter. Dersom forfatteren selv stammer eller har stammet, vil nok dette også farge fremstillingen. På den annen side kan forfatterens mangel på kunnskap om stamming bidra til at nye myter om stamming oppstår eller at gamle myter opprettholdes.

3.2 Tolkning og hermeneutikk

“Fortolkning er en aktivitet vi driver med hver dag, det er en naturlig del av det å befinne seg i en sosial sammenheng. Målet med denne aktiviteten er å komme frem til enighet og samforståelse” (Hjardemaal 2002:46)

Hermeneutikk er gresk og betyr å tolke, fortolke (Kjeldstadli 1999), og som fag er det en metodelære for tolkning og meningsutlegning (Wormnæs 2005). Når man fortolker en tekst, gjør man rede for hvilken mening den formidler, hvordan den kan forstås (Wormnæs 1987). Som tolker, når man søker å forstå et meningsformidlende materiale, er det viktig å være bevisst faktorene som virker inn på ens forståelse av tekstene (Brekke 2006). Når jeg leser bøkene jeg har valgt ut, vil min tolkning av dem bli farget av slike faktorer. Min bakgrunn, som innebærer bl.a. livshistorie, teoretisk og praktisk kunnskap og verdisyn, utgjør en forståelseshorisont for hvordan jeg forstår og tolker materialet. Jeg har allerede dannet meg en for- forståelse og en forventning til hva jeg kommer til å finne (Wormnæs 2005) når det gjelder myter omkring stamming. Dette vil ha en innvirkning på hvordan jeg tolker tekstene. Etter min mening er det viktig å være seg bevisst hvordan en slik forståelseshorisont kan virke inn på resultatet av tolkningen. Dersom man reflekterer rundt det, tror jeg at man vil kunne se tekstene i et mer objektivt perspektiv enn om man ikke er klar over f.eks. sin for- forståelse. En

slik bevissthet kan forhindre at man ukritisk overfører egen forståelse til materialet (Wormnæs 1987).

3.2.1 Den hermeneutiske prosessen

Den fortolkende prosessen blir også kalt ”den hermeneutiske sirkel”. Man starter med en forhåndsforståelse, en viss ”for- dom”, før man dukker ned i materialet og tolker det. Underveis dukker det kanskje opp nye ideer og teorier som man ikke hadde i starten, og man tilegner seg mer kunnskap. Ut ifra denne nye kunnskapen går en tilbake og reformulerer problemstillinger og føyer til nye relevante begreper. På denne måten beveger tolkningsprosessen seg mellom helheten og delene i teksten. Gjennom denne sirkel- eller spiralbevegelsen får man stadig mer dybde og innsikt i tolkningen (Kjeldstadli 1999, Skardhamar 2005).

Det skulle vise seg å være nødvendig å gjøre rede for begrepet myte i større grad enn jeg hadde forventet i begynnelsen av prosessen. Før jeg ble nærmere kjent med mytenes verden, hadde jeg en forståelse av begrepet som de fleste av oss tilsynelatende har i dag, jfr. kapittel 2.3.2 ovenfor. Etter en nærmere gjennomgang av litteratur rundt temaet, fikk jeg en større forståelse for innholdet i begrepet myte og at det kan forstås på ulike måter. Valget falt på en tolkning av begrepet som det ble gjort rede for i kapittel 2.3.4.

I lys av denne forståelsen av mytebegrepet skulle så tekstene tolkes. Jeg prøvde å være minst mulig forutinntatt, selv om jeg også hadde forventninger til hva jeg kom til å finne. Dette vil det bli skrevet mer om nedenfor. Jeg forsøkte å finne myter på bakgrunn av de definisjoner som er lagt til grunn i oppgaven, og brukte dem som rettesnor for å oppdage myter i tekstene. Som forklart ovenfor, i form av den hermeneutiske sirkelen, gikk jeg fra et blick på helheten til å ta detaljene i nærmere øyesyn, for så å gå tilbake til å se på helheten igjen.

3.3 Utvalg

Det er mange kilder det kunne være interessant å gå til for å finne noe om dette temaet. På grunn av praktiske og tidsmessige årsaker måtte det likevel gjøres et utvalg blant de kildene som finnes. Utvalgsriteriene var bl.a. tilgjengelighet og sannsynlighet for at det finnes noen myter omkring stamming i materialet. Ut ifra dette valgte jeg å fokusere på nyere skjønnlitteratur for barn, ungdom og voksne. Med nyere skjønnlitteratur menes bøker som er skrevet etter 1970. Det kunne også vært interessant å gå lenger tilbake i tid, men av praktiske og tidsmessige årsaker falt valget på denne avgrensningen. Fordi jeg fant interessante bøker som ikke er av norske forfattere, valgte jeg å også ta med utenlandsk, oversatt litteratur som finnes i norske biblioteker. Det ville nok vært mulig å finne flere bøker innenfor sjangeren dersom jeg også hadde valgt å inkludere f.eks. svensk, dansk og engelsk litteratur, men det hadde blitt et for stort materiale i forhold til oppgavens omfang. Det kan finnes bøker som skulle ha vært med i dette utvalget, men som jeg ikke har funnet. Dermed er kanskje ikke boklisten i dette prosjektet så fullstendig som jeg hadde ønsket.

3.4 Forskningsprosessen

Jeg valgte tidlig tema for oppgaven og tekstanalyse som metode for mitt prosjekt, men det var lenge usikkert hvilke kilder jeg skulle gå til for å lete etter og eventuelt finne myter omkring stamming. Folkeeventyr og bygdebøker ble vurdert, men etter å ha gjort litt research fant jeg ut at jeg sannsynligvis ville finne lite om mitt tema i disse kildene. Derfor falt valget på skjønnlitteratur, med avgrensning til nyere bøker utgitt etter 1970. Dette for at materialet ikke skulle bli for stort. Av samme årsak valgte jeg å ikke gå til annen skandinavisk eller engelskspråklig litteratur, selv om det kunne ført til interessante funn.

Da jeg hadde bestemt meg for å gå til skjønnlitteraturen for å se nærmere etter myter omkring stamming, fikk jeg hjelp på biblioteket til å finne bøker som omhandlet personer som stammet. I barneavdelingen gikk dette enklere enn i voksenavdelingen,

da bøkene var kategorisert i sjangeren stamming. Når det gjelder voksenlitteraturen, måtte jeg lete litt mer for å finne bøker som omhandlet noen som stammer. Med god hjelp fra biblioteket fikk jeg til slutt en liste jeg kunne starte med. I Lundbergs bok (2003) fikk jeg ytterligere et par tips. På denne måten fikk jeg til slutt litteraturutvalget som gjelder for denne oppgaven.

Jeg leste barne- og ungdomsbøkene først, for så å ta for meg litteraturen for voksne. Etter å ha lest ferdig en bok, skrev jeg et sammendrag av denne, samt noterte noen refleksjoner i forhold til interessante funn. Samtidig som jeg gjorde mitt tekststudium, jobbet jeg også med andre deler av oppgaven. Jeg synes jeg fikk varierte og interessante arbeidsdager på denne måten.

Underveis har jeg forsøkt å se oppgavens ulike deler i lys av hverandre. På denne måten har jeg fått et mer helhetlig bilde av oppgaven, selv om jeg har jobbet med enkeltdeler av den. De har blitt redigert i forhold til hverandre i løpet av skriveprosessen for å skape en rød tråd i oppgaven.

3.5 Etiske betraktninger

Begrepet etikk stammer fra det greske ordet *ethos*, som omhandler en gruppes skikker og dydssystemer. Man kan kalle det ”læren om det gode og det riktige” (Reindal 2004:103). Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap (NESH 2003) vedtok i 1999, med endringer i 2003, forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora. På bakgrunn av disse vil etiske holdepunkter i forhold til oppgaven nå bli drøftet.

Selv om det innenfor faget spesialpedagogikk finnes mange spørsmål som ikke kan eller bør besvares med en absolutt sannhet eller fasit, stilles det likevel et krav til den som forsker innenfor dette området å argumentere klart og tydelig og begrunne påstander. Man bør også evne å gjøre rede for sin tolkning og hvordan f.eks. personlige oppfatninger kan ha påvirket denne. I forhold til denne oppgaven, hvor jeg

tolker et materiale, blir dette et sentralt moment. Hvordan kan f.eks. mine verdier og holdninger ha påvirket mine kildevalg og min tolkning?

3.5.1 Forskningens konsekvenser

Forskningsarbeidet man gjør kan få konsekvenser både for individ og samfunn, og man har som forsker et ansvar i denne forbindelse. Ifølge NESH (2003) sine retningslinjer bør man begrunne hvorfor prosjektet har en samfunnsmessig nytte og verdi. Søken etter sannhet har allerede blitt nevnt, som også innebærer å formidle troverdig informasjon når arbeidet publiseres. Det stilles krav til en akademisk språkbruk som gir lite rom for misforståelser og feiltolkninger.

3.5.2 Hensyn til svakstilte grupper og minoriteter

Allerede ved prosjektets start bør man reflektere over temaet man velger og hvilken innvirkning det kan ha både på enkeltmennesker og større grupper. Innenfor spesialpedagogikken vil prosjekter ofte handle om mennesker i en allerede sårbar situasjon, og man bør være varsom både med hvordan man innhenter informasjon og på hvilken måte man formidler resultatene. Mange ganger dreier det seg om minoritetsgrupper, og man bør trå varsomt for ikke å støte noen. Man må bl.a. unngå å karakterisere enkeltpersoner eller grupper på en stigmatiserende måte. I en slik situasjon vil menneskene det berører ofte ikke ha mulighet til å forsvare seg. Når det gjelder denne oppgaven, vil det være viktig å fremstille stamming og personer som stammer på en minst mulig støtende måte, samt ha respekt for forskningen som eksisterer og har eksistert på dette området. Mange forskere innen stammefeltet stammer selv, noe som blir poengtert flere steder i denne oppgaven. Dette bidrar til et mer reelt og helhetlig bilde av temaet.

3.5.3 Annen forskning

Man har ofte stor nytte av tidligere forskning på området når man jobber med et tema, og en sentral del av et forskningsprosjekt er å vise innsikt i hva slags kunnskap som

allerede finnes. Når man setter eget prosjekt i en større sammenheng, kan dette gjøre arbeidet både mer relevant og interessant. Samtidig er det viktig at man oppgir alle sine kilder og ikke gir uttrykk for at kunnskap tatt fra andre er hentet fra en selv. I denne oppgaven har forskningen til f.eks. Kirkebæk (1993), Sæther (1996) og Sætersdal (1998) vært nyttig. På denne måten har dette prosjektet blitt satt inn i en større sammenheng ved å vise til hvilke prosjekter som tidligere har blitt gjort i forbindelse med dette temaet.

I denne oppgaven blir det også presentert tidligere forskningsmetoder som man i dag forkaster, og som er etisk uforsvarlige. Jeg vil likevel poengtere at dette også var seriøs forskning i sin tid, og at hensikten bak metodene var å få bukt med problemene. Gjennom mislykkede forsøk erfarte man at metodene ikke hadde noen hensikt, og sammen med gradvis mer kunnskap, har det brakt oss hit vi er i dag, til det som er dagens kunnskap.

4. Analyse av tekstene

Først i denne delen av oppgaven vil det bli skrevet litt generelt om funksjonshemming i skjønnlitteratur, forfatternes bakgrunn for å skrive om stamming og forventninger til funnene i forkant. Deretter vil bøkene bli kort presentert, før fremstilling av stamming i tekstene blir analysert. Som nevnt tidligere, vil Pollans (2002) definisjon av mytebegrepet bli brukt i denne analysen. Blir det brukt forklaringer på stamming i bøkene som resultat av vandrehistorier og uvitenhet? Hvilke forestillinger om stamming er dominerende i skjønnlitteraturen, og hvilke feilaktige forestillinger finnes eventuelt? Det siste spørsmålet vil bli sett i lys av forståelsen av myte som noe usant (Rydving 1997, Mikaelsson 1999, Segal 2004). Tidligere ble også spørsmålet reist om hvorvidt det kan være et snev av sannhet i mytene. Det vil det også bli sett nærmere på i denne analysen, som danner grunnlag for- og munner ut i en drøfting av forskningsspørsmålene som ble presentert innledningsvis i oppgaven.

4.1 Innledning

Analyse kommer fra gresk og betyr oppløsning. Å analysere er å se metodisk. Når det gjelder litterære tekster og arbeidet med dem, handler det om nærlesning. Man leser og observerer teksten grundig og ser etter detaljer av spesiell betydning. I en tekstbeskrivelse gjelder det å se under overflaten, ikke bare gi et innholdsreferat. En tekst har et tema og et budskap som det vil være naturlig å se nærmere på i analysen. Samtidig har historien en forteller, som ofte ikke er forfatteren. Det kan være hovedpersonen, bipersonen eller en person som ikke tar del i handlingen. Fortelleren vil sette preg på hvordan budskapet blir fremstilt og fortalt (Skardhamar 2005).

Forfatterne av tekstene i dette prosjektet har valgt å bruke ulike fortellere i bøkene sine. I tre av bøkene er det personen som stammer som forteller. Hvilken innvirkning dette har på fremstilling av stammeproblemet, vil bli diskutert litt senere i oppgaven.

4.2 Funksjonshemning i skjønnlitteratur

Det finnes flere som har gjort større forskningsarbeider tilknyttet denne overskriften. Sætersdal (1998) gir et innblikk i hvordan personer med ulike typer funksjonshemninger blir fremstilt i skjønnlitteraturen. Hun skriver bl.a. at hovedinntrykket er tragisk og negativt. Ofte blir funksjonshemninger brukt for å symbolisere eller konkretisere ondskap, mange ganger som en straff fra høyere makter. Det kan også være et virkemiddel fra forfatterens side for å gi personen det handler om et særtrekk. En funksjonshemning kan vekke sympati for en person, eller skurken i historien blir også ofte tillagt en vanske eller misdannelse for å tydeliggjøre ondskapen. På den annen side blir vi gjennom skjønnlitteraturen kjent med personer som er annerledes enn de fleste. Forfatterne lar oss komme tett innpå karakterene, og når vi møter personer preget av fattigdom eller annerledeshet i vår hverdag, kan vi gjøre det med en viss grad av gjenkjennelse.

”Det er den litterære klangbunnen, som i sin tur er en gjenspeiling av dypere eksistensielle forhold, som gir oss den fortettete følelsen av gjenkjennelse i disse skildringene” (Sætersdal 1998:134)

Samtidig påpeker hun at det kun er en del av sannheten vi blir kjent med. Forfatteren bruker litterære virkemidler for å fortelle sin historie og setter personene inn i en fiktiv kontekst. Virkeligheten vil ofte fortone seg annerledes enn den gjør i slike fortellinger.

Clausen (1998b) tar også for seg hvordan mennesker med en funksjonshemning blir fremstilt i skjønnlitteraturen. Han peker på hvordan et handikap kan bli brukt på en metaforisk måte, og hvordan det kan forsterke motsetningsforhold mellom f.eks. godt og ondt, barn og voksen eller dyr og menneske.

Clausen, Kirkebæk og Sætersdal (Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemning 1998) står bak en bok hvor ulike typer fortellinger om personer med funksjonshemning er hovedtema. Kapitelforfatterne tar for seg betydningen av slike fortellinger, og gir eksempler på noen av sjangerne som gir et bilde av mennesker med et avvik. Det diskuteres bl.a. hvilken betydning slike fremstillinger har for livssituasjonen til personer med funksjonshemning, og i hvilken grad de selv er i stand

til å påvirke disse fremstillingene. Ved at andre har fortalt deres historie, har de selv ikke fått bidra til at fortellingene har gitt et realistisk bilde av deres situasjon. Clausen, Kirkebæk og Sætersdal (1998:11) skriver i forordet:

”Det sies at vi etter hvert blir de sanne og usanne historier som vi selv – og andre i vår omgivelse – forteller om oss. Det gjelder alle mennesker, men det gjelder særlig mennesker som av en eller annen grunn defineres som annerledes. De som på grunn av fattigdom, sykdom eller funksjonshemninger må underkaste seg andres, de klokeres, de maktavendes, de veltalendes fortellinger om dem selv. De må underkaste seg deres dommer og diagnoser, deres fortellinger, fordi de selv ikke har ordet i sin makt”.

Dette har for mange fått alvorlige konsekvenser, da funksjonshemninger ofte har blitt fremstilt på en svært negativ måte. Døve hadde bl.a. ikke forstand fordi de ikke kunne tale, de har blitt sett på som dyr uten menneskelige egenskaper (Simonsen 2000). Hovedpersonene har i slike tilfeller ikke fått anledning til å forsvare seg eller motbevise disse forestillingene, og man kan stille seg spørsmålet om hvem som er årsaken til at de blir utelukket fra sosiale sammenhenger.

Mange historier forteller også om virkeligheten og hverdagen mennesker med funksjonshemning har opplevd opp igjennom tidene. Gjennom sitt prosjekt har Sætersdal (1998) blåst liv i slike fortellinger, hvor virkeligheten for mange personer med et fysisk eller psykisk avvik kommer frem.

I kapittel 2.2.5 blir det presisert at mange fagpersoner innenfor stammefeltet selv stammer. I spesialpedagogikken er dette ikke noe ukjent fenomen, og historien til funksjonshemmede blir ofte fortalt av mennesker med førstehånds erfaring. Mange forskere har et personlig engasjement i fagfeltet, og foreldre til barn med funksjonshemninger forteller flere steder sine historier. Ørjasæter (1976) er en av dem. I ”Boka om Dag Tore” forteller hun sin families historie og om det å få og oppdra et funksjonshemmet barn. Sætersdal, som tidligere er nevnt, har heller ikke lagt skjul på sin personlige erfaring med å ha et barn som skiller seg fra andre. I diktsamlingen ”Foreldrepoesi” (Sætersdal 1979) gir hun et innblikk i de utfordringer og gleder slike

erfaringer kan føre med seg. Sigrid Undsets bok ”Lykkelige dager” skal også være inspirert av hennes egen erfaring med å ha et funksjonshemmet barn (Sætersdal 1998).

Clausen (1998a) peker på at mennesker med funksjonshemming blir omtalt i forskjellige typer fortellinger i ulike tidsepoker. Disse fortellingene reflekterer forestillinger som eksisterer i en kultur i et tidsrom, og ved å analysere de ulike typer fortellinger, kan man se at en endring har skjedd. I dag fremstilles personer med en funksjonshemming i andre typer historier enn tidligere, f.eks. i aviser og ukeblader i stedet for i eventyr. Holdningene til og forestillingene om funksjonshemmede er også annerledes i dag enn for bare 50 år siden. Man kan også se hvilken makt slike fortellinger har, da de har en effekt på hvilke forestillinger om personer med en type avvik som blir gjeldende i et samfunn.

I forhold til analysen av tekstene i denne oppgaven, er det interessant å reflektere rundt hvordan funksjonshemmingen stamming og personer som stammer blir fremstilt i tekstene. Hvilke myter omkring stamming finnes i dagens skjønnlitteratur? Blir talevansken f.eks. brukt metaforisk? Dette vil bli nærmere diskutert nedenfor.

4.3 Forfatterens bakgrunn for å skrive om stamming

På samme måte som ved andre funksjonshemninger, kan stamming brukes som et litterært virkemiddel i fortellinger for å gi personen et særtrekk. Jeg har hatt kontakt med et par av forfatterne til bøkene jeg har lest, og de gir den samme begrunnelsen for å skrive om stamming. På denne måten får personen et særtrekk med en symbolsk hensikt i bøkene deres. Ovenfor ble metaforisk bruk av en funksjonshemming nevnt. En talevanske kan f.eks. være et uttrykk for en usikkerhet hos en person eller en årsak til handlinger han eller hun gjør. Når det gjelder Glenn Anton (Soltvedt 1997, 1998, 2000), så kan stammingen være en mulig årsak til hans interesse for graffiti. På denne måten får han gitt uttrykk for sine meninger uten å bli avbrutt av sin egen stotring eller av andre.

Forfatterne av tekstene har nok både ulike bakgrunner og hensikter med å skrive om stamming. Faldbakken, f.eks., har stått frem offentlig og fortalt om sitt stammeproblem. Så vidt jeg vet, er han den eneste forfatteren av kilder i denne oppgaven som stammer. Et par av forfatterne forteller at de kjenner noen som stammer, men at de selv ikke gjør det. De andre forfatterne kan ha mer eller mindre kjennskap til fenomenet, de kan ha bekjente eller venner som stammer. Noen av dem har kanskje satt seg litt inn i teorien på feltet, mens andre bruker sin "common sense" - oppfatning som grunnlag for å skrive om taleflytproblemet. Slike forskjeller kan være årsaker til at stamming blir fremstilt på ulike måter i bøkene. Lite kunnskap om fenomenet kan også være en årsak til at noen av forfatterne er forsiktige med å beskrive stamming inngående.

4.4 Forventninger til funnene i forkant

Fibiger- Dagnæs (1990) skriver at folkelige oppfatninger omkring stamming stadig finner vei til populærlitteraturen, og at gjerne forlatte oppfatninger rundt årsaksforklaringer dominerer. Før jeg begynte å lese bøkene, hadde jeg en forventning til innholdet i dem. Jeg antok at jeg ville finne historier eller holdninger som samsvarte med myter omkring stamming jeg hadde hørt eller lest om før. Eksempler på hva jeg forventet å finne, er eldre myter som årsaksforklaringer på stamming eller behandlingsmåter av taleflytproblemet, jf. hva Reichborn- Kjennerud (1944) skriver om i sin bok eller teorier som jeg har gitt eksempler på under kapittel 2.2. En årsak til disse forventningene er nok antakelser og myter jeg har hørt om når jeg har snakket med ulike personer om stamming. Ut ifra dette, antok jeg at slike myter eksisterer i vår kultur, og at det i skjønnlitteraturen kunne finnes eksempler som liknet de jeg hadde støtt på. Bøkene som blir skrevet i de ulike kulturer til ulike tider manifesterer mange av holdningene, verdiene og normene som gjelder der og da. Et relevant spørsmål i forhold til min oppgave, er da om dette gjelder for de tekstene jeg har funnet. I hvor stor grad kan jeg bruke dem som eksempler på nettopp slike holdninger, verdier og normer som gjaldt i den kulturen og det tidsrommet boken ble skrevet i? I denne

analysen mener jeg det er viktig at jeg evner å se mytebegrepet i en vid forstand, og at ideen om de eldre mytene ikke tilslører blikket i letingen etter myter i tekstene.

Samtidig vil jeg presisere at noen av bøkene er skrevet av utenlandske forfattere, og at jeg har lite kjennskap til myter omkring stamming i disse kulturene. Jeg har derfor ikke mulighet til å tolke disse bøkene i lys av eldre myter omkring stamming i samme grad som ved de norske bøkene. Likevel er det interessant å legge merke til om det dukker opp noen myter omkring stamming i disse bøkene og om de eventuelt skiller seg fra mytene i bøker av norske forfattere.

4.5 Barne- og ungdomslitteraturen

Før det gis en beskrivelse av tekstmaterialet, vil det bli gitt litt informasjon om tiden bøkene ble skrevet i, og hva som har preget spesielt barnelitteraturen i dette tidsrommet.

4.5.1 Barnelitteratur etter 1970

Birkeland, Risa og Vold (2005) har skrevet om norsk barnelitteraturhistorie. I forbindelse med tolkningen av tekstene i denne oppgaven, vil det bli gitt et lite innblikk i barnelitteraturen skrevet etter 1970. Et hovedtrekk som blir nevnt, er et voksende bokmarked for barn, og samtidig økende behov for et bredt tilbud. Det ble en klarere differensiering i alder, tema og skrivemåte. På 1970- tallet kom barnehageloven, og barndommen ble mer institusjonalisert. Barnekulturen ble mer synliggjort, og barnelitteratur skulle i likhet med voksenlitteratur formidle undertrykte grupperes følelser, ønsker og drømmer. Dette kan man se noen eksempler på i tekstmaterialet i denne oppgaven. Litteraturen skulle skaffe barna kunnskap om en stadig mer komplisert virkelighet, og ble ofte delt inn i emner som skulle gi barn større innsikt. Etter hvert økte skepsisen til en slik emneinndeling. Kjente barneforfattere som Anne- Cath. Vestly ga i denne perioden ut mange bøker som skulle bli en viktig del av barnelitteraturen. De tradisjonelle gutte- og jentebøkene forsvant også på denne

tiden. Bokklubbene etablerte seg i dette tidsrommet, med blant annet et stort og tilpasset tilbud til barn i alle aldre. Samtidig har bøkene de siste årene fått stor konkurranse fra andre medier, som TV og PC, samt filmer og spill man kan få tak i. Markedet har også blitt internasjonalt i denne perioden, og det finnes mye oversatt litteratur for barn og ungdom. Med lengre ungdomsalder har bokmarkedet for denne gruppen i tillegg blitt større de siste 30-40 årene.

4.5.2 Beskrivelse av bøkene

I barnebøkene, som blir kategorisert etter tema, kan man se at temaet stamming har en pedagogisk hensikt. Det er hovedpersonen som stammer i de fleste av barnebøkene, og intensjonen bak boken er tilsynelatende at barn skal få innsikt i hvordan det kan oppleves å stamme. Kanskje kjenner leseren en som stammer, og boken kan være en innfallsvinkel til å begynne å snakke om temaet.

Med unntak av boken "Rasputin" (Dideles 2004), har alle barne- og ungdomsbøkene en hovedperson som stammer. I bøkene "Plystrejenta" (Hagen 1992) og "Annerledes" (Breen 1973) er hovedpersonene jenter, mens det i de andre bøkene handler om gutter. Dette kan ha en sammenheng med den større andelen gutter enn jenter som stammer, noe som ble presisert i kapittel 2.1.3. Bøkene varierer i stor grad når det gjelder fortellerstil, innhold og sjanger. Mens noen av bøkene er skrevet for barn med en tilsynelatende hensikt å sette situasjonen til barn som stammer i fokus, inneholder andre bøker historier hvor stammingen ikke er et hovedtema, men mer et virkemiddel for å gi personen et særtrekk. I de bøkene hvor stamming er et hovedtema: "Annerledes" (Breen 1973), "Plystrejenta" (Hagen 1992) og "Petter og månen" (Brønne 1998), ser man en tendens til at personen som stammer har få eller ingen venner, og at stammingen har stor innvirkning på livssituasjonen hans eller hennes. Dette kan ha sammenheng med intensjonen om å gi barn større innsikt i situasjonen til personer med f.eks. funksjonshemninger, noe som ble nevnt i kapittel 4.5.1.

I boken "Petter og månen" (Brønne 1998) er hovedpersonen 5 år og går i barnehagen. Dette er en billedbok beregnet på de yngre barna, og omhandler i hovedsak Petters

stamming, hans mangel på venner av den grunn og hvordan han blir ertet av de andre barna for dette:

”Tiden gikk, og alt ble bare verre. Petter lekte oftest for seg selv. Fordi han stammet av og til, dessverre, gadd ingen høre på ham likevel. Så Petter snakket nesten aldri mer og nesten ingen snakket mer til ham. Ofte er det nettopp det som skjer, når en så gjerne vil, men ikke kan”
(Brønne 1998:14).

Til slutt får Petter en venn, månen, som gjør livet hans lysere. Nå har han en hemmelig venn som ikke de andre har, og lar ikke de andre barnas erting gå like mye inn på seg som tidligere. Da synes heller ikke de andre barna at det er noe artig å erte han for stammingen.

Ut ifra hvordan jeg tolker den, er tittelen til boken ”Annerledes” (Breen 1973) beskrivende for hvordan hovedpersonen synes det er å leve med stamming. Anne på 13 år, som er hovedpersonen og forteller i boken, har ingen venner, foreldrene har ikke tid til henne og hun føler seg trist og alene fordi hun er annerledes. Hun omtaler seg selv som ”en skuffelse” i begynnelsen av boken. Hun klarer ikke å leve opp til foreldrenes forventninger. Spesielt moren hennes, som vil ha alt helt perfekt, har store krav til henne. Annes redning blir en kattunge hun får av naboen. Gjennom katten, som moren er svært lite begeistret for, får hun kontakt med et par i klassen og gradvis vinner hun venner og selvtillit. I slutten av boken ser hun ikke lenger på seg selv som en skuffelse.

Lone, alias ”Plystrejenta” (Hagen 1992), har heller ikke mange venner, og bare en venn er på hennes egen alder. Han er ny i klassen og har vært plaget av mobbing på sitt forrige hjemsted. De andre vennene Lone har er en eldre mann, samt et voksent par som bor i et kollektiv og lever av musikk. Også her sier tittelen, ”Plystrejenta”, noe om hovedpersonens taleflytproblem. Hennes nye venn, Stig, kaller henne det fordi hun sier ”Ssstig” til han.

I de andre bøkene, derimot, hvor stammingen blir kommentert, men ikke vektlagt i like stor grad, virker personene som stammer mindre berørt av sin taleflytvanske. Boken ”Rasputin” (Dideles 2004) og bøkene om Glenn Anton (Soltvedt 1997 mfl.) har

ikke det samme fokuset på stamming som de andre nevnte bøkene. Etter min mening har denne tendensen en sammenheng med hvilken målgruppe boken er skrevet for. Jo eldre barn eller ungdom som er målgruppen, desto mindre fokus på stammingen og dens negative effekter.

En biperson i "Rasputin" (Dideles 2004), Peter, stammer, og han blir trakassert av læreren pga. dette. Likevel er ikke stamming et sentralt tema i boken, og i følge fortelleren lar ikke Peter seg knekke av denne mobbingen. Han tar derimot frem karaktertrekk fra buktalerdukken Rasputin som han har arvet av sin avdøde far. Denne dukken er skummel og mystisk, og når Peter snakker gjennom den stammer han ikke. Når han får nok av lærerens mobbing, begynner han å snakke og oppføre seg som Rasputin, som er mye mer ondskapsfull enn han selv. Dette fører til at han gradvis psyker ned læreren, som til slutt blir nedbrutt og sykemeldt.

I bøkene om Glenn Anton (Soltvedt 1997 mfl.) blir ikke stammingen vektlagt i stor grad. Disse bøkene er skrevet for ungdom, og Glenn Anton selv går på yrkesskolen. I den første boken er det Glenn Anton selv som forteller, han skriver fra fengselet. I de to andre bøkene er det kameraten og halvbroren hans, Tassen, som forteller. Hovedpersonen har problemer både på hjemmebane og på skolen, han er pyroman og involvert i barnevernet. Stammingen blir derimot ikke tillagt årsaken til disse problemene. Gjennom graffiti, derimot, får han mulighet til å formidle det han ønsker uten å bli avbrutt av nøling og stotring. Her er det ikke stamming som er det dominerende temaet, men det er knyttet til hovedpersonens særtrekk. Han har større problemer enn stammingen, bl.a. hjemme og på skolen. I forhold til pyromani blir stammeproblemet ikke fullt så alvorlig.

Soltvedt og Madsen (2001) står bak boken "Glenn Antologien. En samling graffitier og folkelige uttrykk". Der blir Glenn Antons graffiti- kunst presentert. Det er en fantasifull, variert og humoristisk lek med ord og uttrykk, med mye sarkasme og ironi.

4.6 Voksenlitteraturen

4.6.1 Beskrivelse av bøkene

Disse bøkene varierer også mht. sjanger, men mindre enn barne- og ungdomsbøkene. De er alle romaner, men temaene og type roman varierer. I motsetning til barne- og ungdomslitteraturen, hvor de fleste som stammer er hovedpersoner i bøkene, er flere av de som stammer bipersoner i voksenlitteraturen. Svend Foyn i Mehlum (1996, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003, 2005) sine romaner er den eneste hovedpersonen som stammer. Med ett unntak er også alle som stammer i disse bøkene menn. Når det gjelder bøkene som har voksne som målgruppe, synes jeg å se at denne tendensen jeg omtalte, fortsetter. Jo eldre målgruppen er, desto mindre fokus er det på stammingen som et problem, og i voksenlitteraturen finner man få eksempler på at personen har problemer pga. taleflytvansken. Stammingen blir kommentert og preger personene til en viss grad, men det ser ut til at vedkommende med talevansker i disse bøkene likevel har venner og ikke lar seg hindre av stammingen i f.eks. yrkesvalg. To eksempler på dette er Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) som er advokat, og psykiateren dr. Feldt i ”Glahn” (Faldbakken 1985).

Svend Foyn er advokat i Tønsberg, og det er han selv som er forteller i bøkene. Stammingen blir kommentert litt i de første bøkene om han. Da er han frustrert over sin taleflytvanske, som forverres i situasjoner hvor han er nervøs. Han føler at dette gjør han mer usikker i en del situasjoner, og han får ikke opptrådt like profesjonelt som han hadde ønsket. Likevel har han valgt å utdanne seg til advokat, og han jobber som forsvarer. Svend Foyn skylder på foreldrenes navnevalg som årsak til stammingen. Som han forteller:

”Folk med et navn som mitt kan ikke unngå å bli stammere i en by hvor min store navnebror en gang bestemte alt. I oppveksten lærte jeg alt om mobbing” (Mehlum 1998:29).

Man får ikke vite så mye om dr. Feldt ved å lese "Glahn" (Faldbakken 1985). Han er hovedpersonens psykiater, og leseren får vite at han stammer. Stammen blir også kommentert av hovedpersonen Glahn et par steder i boken. Han hevder at dr. Feldts stamming gjør dem til likemenn og at den påvirker språket til dem begge. Psykiateren må velge sine ord med omhu for ikke å stamme, mens Glahn ifølge han selv bruker mindre ironi og sarkasme når han blir provosert, han sier seg heller enig i dr. Feldts uttalelser.

Svend Foyn og dr. Feldt har begge yrker som krever stor grad av muntlig fremførelse, og som de behersker tross sin stamming. Etter min mening vitner dette om at de er lite heftet av sin talevanske. Det vil derimot ikke nødvendigvis si at de er ubesværet av dette, advokaten Foyn uttrykker flere ganger en ergrelse over sin stamming, og han er heller ikke glad i å prate i telefonen. Glahn påpeker også hvordan stoltheten til hans psykiater blir utfordret på grunn av stammingen.

Ola, alias Ringo, i "Beatles" (Christensen 1984) stammer også, men dette blir nærmest ikke kommentert i boken. Fortelleren legger heller vekt på hans evne til å si de rette ordene til rett tid, når det virkelig gjelder: "Ola hadde det i kjeften. Gjaldt det, så smalt det" (Christensen 1984:248). Han er en del av det sammensveidede firkløveret boken handler om, og later ikke til å skille seg ut fra de andre på noen måter som følge av stammingen. Til slutt er det han som sitter igjen med egen familie mens de andre lever flakkende liv med lite mål og mening.

En person som derimot ikke passer inn i dette bildet, er Billy Bibbit i boken "Gjøkeredet" (Kesey 1976). Han befinner seg på en institusjon for mentalt syke personer. Et spørsmål boken ikke besvarer, er om han er der pga. sin stamming eller om hans psykiske problemer er hovedårsaken til at han befinner seg der. Det kan selvsagt også være en kombinasjon av stamming og psykiske problemer som gjør at han oppholder seg på en slik institusjon. Han er en svært usikker mann som blir styrt av sin mor og oversøsteren på institusjonen. Arr på håndleddene vitner om at han har forsøkt å ta livet sitt, og helt i slutten av boken lykkes han også med å gjøre dette.

Tenåringsjenta Merry i boken ”Amerikansk pastorale” (Roth 2005) er også et unntak. Hun er datter av en idrettslegende og tidligere Miss New Jersey, to på mange måter vellykkede foreldre. Merry stammer, noe spesielt moren synes er vanskelig å akseptere. De prøver det meste av behandlinger, men som tenåring stammer hun fremdeles. Hun er opprørsk og sint, og som følge av sitt engasjement i antikrigsbevegelsen i 1968 sprenger hun det lokale postkontoret og landhandelen i lufta. En mann blir drept, og Merry forsvinner under jorden. Hva som er årsaken til hennes sinne, er usikkert. Noen hevder at stammingen har gjort henne sint, og at den er årsaken til at hun sprenger bomben. Da faren treffer henne igjen fem år etter attentatet, har hun blitt jainist, som bl.a. tror at alle levende vesener er hellige, inkludert lopper og midd. Nå stammer ikke Merry lenger, men snakker uforhindret i en messende, monoton rytme. Det sies at hun heller ikke stammet da hun holdt på med dynamitt.

4.7 Finnes det myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur?

Innledningsvis ble det presentert noen forskningsspørsmål knyttet til problemstillingen i denne oppgaven. Disse vil bli besvart i denne delen av oppgaven.

Sætersdal (1998) peker på tendensen til å idyllisere dagens situasjon når det gjelder mennesker med funksjonshemming. Det er lett å se feiltrinn som er gjort tilbake i tid, mens man gjerne ser få negative sider ved dagens situasjon. Slik kan det også være med myter. Man anser tidligere teorier som feilaktige eller myter, mens dagens faglige tolkninger er de korrekte. Derfor kan det være lettere å få øye på de eldre mytene i en slik analyse, mens nyere myter vanskeligere kommer til overflaten.

Som nevnt i kapittel 4.4, hadde jeg en forventning til å finne de eldre mytene i tekstene som jeg har hørt på folkemunne eller funnet i gamle bøker. Eksempler på slike myter, er at man kan begynne å stamme dersom man blir mye kilt som liten, dersom man hermer etter noen som stammer eller dersom man hermer etter en fugl (Reichborn-Kjennerud 1944). Disse var fraværende i tekstene jeg behandlet, og for å besvare

spørsmålet om det finnes myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur, vil jeg gå til kapittel 2.3.4 for å få hjelp til å besvare dette spørsmålet. Dersom man legger Pollans (2002) definisjon til grunn, om en myte som folkelige forklaringer på noe vi ikke har sikker kunnskap om, men ønsker en forklaring på, kan man finne noen myter i materialet. Svend Foyn sin forklaring om at foreldrenes navnevalg førte til hans stamming, kan være en slik folkelig forklaring på noe man ønsker svar på. Likeså Merrys far sin teori rundt datterens stamming. Hadde hennes voksne ordforråd noe med stammingen å gjøre?

”... kanskje var det det som lå bak stammingen, alle disse forbløffende ordene som hun hadde lært seg før de andre barna kunne si navnet sitt, den emosjonelle overbelastningen det var å ha et vokabular som omfattet ’Jeg er ensom’” (Roth 2005:227).

For han kan dette ha vært en måte å finne et svar på spørsmålet han i mange år har stilt seg. Andre i boken hevder at Merrys stamming skyldes henne pene og vellykkede foreldre, mens psykiateren har en teori om at Merry har valgt stamming for å skille seg ut. Dette er ikke vitenskapelige forklaringer på stamming, men derimot folkelige forklaringer på noe man ønsker svar på.

I boken ”Rasputin” (Dideles 2004) stammer ikke Peter når han buktaler med den mystiske dukken. Som teori omkring stamming sier, er det en kommunikasjonsvanske. Få stammer når de snakker med seg selv, til barn eller til dyr (Guitar 2006). Dette kan også være en forklaring på hvorfor Peter ikke stammer når han buktaler med Rasputin. Derfor vil jeg ikke si det er knyttet noen myter til dette, det er ingen folkelige forklaringer eller usannheter knyttet til stamming i denne boken så vidt jeg vet.

Når det gjelder forståelsen av myte som noe feilaktig, kan man stille seg spørsmålet om hvorvidt noen av eksemplene gitt ovenfor er feilaktige, eller om de har et snev av sannhet i seg. Selv om noen av forklaringene ikke er vitenskapelig bevist, kan det likevel være en del av forklaringen på hvorfor personene stammer. Som beskrevet i teoridelen om stamming, spiller mange faktorer inn i utviklingen av stamming over tid. Kanskje hadde Merrys voksne ordforråd sammenheng med sterkt press fra hennes vellykkede foreldre. Anne (Breen 1973) opplever også å bli stilt strenge krav til,

spesielt fra moren. For henne blir ingen ting bra nok. Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) sine foreldre hadde kanskje også høye forventninger til sin sønn da de valgte å kalle han opp etter byens store helt. Miljøet kan, som tidligere nevnt, ha stor betydning når et barn utvikler stamming. I bøkene blir ikke miljøet tillagt årsaken til at barnet stammer, men med kunnskap om dagens stammeteori kan man kjenne igjen noen årsaksforklaringer man bruker i dag, som f.eks. modellen om ”demands and capacities” som ble nevnt i kapittel 2.1.3. Dette kan være eksempler på at alle myter ikke nødvendigvis er feilaktige, men forklaringer bygget både på teori og antakelser.

Det har blitt gitt noen eksempler på myter omkring stamming som ble funnet i tekstene. Det ser ut til at de eldre mytene eksisterer i liten eller ingen grad, mens nye myter har dukket opp i stedet. Dette vil det nå bli gitt eksempler på, når neste forskningsspørsmål diskuteres.

4.8 Eksisterer de eldre mytene, eller har det oppstått nye?

Eldre myter er relativt fraværende i kildene, dvs. myter som har vært holdninger som har eksistert på folkemunne i vår kultur, og som det har blitt gitt eksempler på tidligere i oppgaven. I bøkene jeg har lest dukker ikke noen av disse mytene opp. Det står f.eks. ikke at noen av dem stammer fordi de ble skremt eller mye kilt som liten. Noen ”behandlingsformer” som å slå dem med ei våt fille eller en fersk fisk på munnen blir heller ikke omtalt i bøkene. Hører de til historien, slik som tidligere nevnte feilaktige teorier og behandlingsmetoder når det gjelder stamming? Pollan (2002) skriver at myter hverken er sanne eller usanne og at myter forsvinner og nye myter oppstår.

I bøkene får ikke leseren kjennskap til hvordan personen har begynt å stamme eller hvorfor stammingen ikke har opphørt, men dersom man har litt kjennskap til teorier omkring stamming, kan man mellom linjene lese noe som kan forklare hvorfor personen stammer. Eksempler på slike forklaringer er foreldre som ikke har tid til eller overser barnet eller store forventninger fra foreldrene som det er vanskelig å innfri. Ut ifra dagens teorier er dette stort sett faglig korrekte forklaringsmåter og ikke myter. På

den annen side – vil man om noen år kalle slike teorier for myter? Som beskrevet tidligere i oppgaven, legger man i dag stor vekt på miljøets betydning i utvikling av stamming.

En tanke er at de mytene som man f.eks. har hørt på folkemunne i Norge en tid tilbake nå er i ferd med å forsvinne, og at nye og andre myter oppstår. Mange ganger kan det være vanskelig å vite hvor mye sannhet som ligger i mytene, og det skjuler seg også myter bak antatte sannheter i vår kultur. Det kan være at noe som i dag oppfattes som sannheter rundt dette temaet, i fremtiden blir karakterisert som myter. Derfor kan det være vanskelig å få øye på dem. Det må likevel sies at slike myter fremdeles kan eksistere i vår kultur, selv om de ikke finnes i skjønnlitteraturen. Bøker er til en viss grad bærere av kultur, men de favner likevel ikke mangfoldet av verdier, holdninger og normer som eksisterer. Forfatterens kjennskap til dette temaet kan også virke inn på hvordan stamming blir fremstilt.

4.8.1 En nervøs lidelse?

En holdning som har vært og til en viss grad synes å være fremtredende når det gjelder personer som stammer, er at de er mer nervøse enn andre og at stamming er relatert til personens psykiske tilstand. Dette stemmer til en viss grad overens med en tradisjonell myte om stamming som en nervøs lidelse, jf. hva det ble skrevet om i kapittel 2.2.5. Hvorvidt denne holdningen finnes i tekstene jeg leste, synes jeg er et vanskelig spørsmål å besvare. Jeg har ikke nok kunnskap om psykologi til å vurdere om personene er mer nervøse enn andre. Billy Bibbit i ”Gjøkeredet” (Kesey 1976) er innlagt på psykiatrisk sykehus, men det er usikkert hva som er grunnen til hans opphold der. Han har også andre problemer som kan være hovedårsak til at han er der. Etter min mening kan først og fremst personer som stammer gi et svar på om en slik påstand stemmer eller om det er en myte. Det vil mest sannsynlig også variere i hvor stor grad talevansken påvirker den psykiske tilstanden til personen. I mangel på kunnskap omkring stamming kan nettopp en slik antakelse – at de som stammer er mer nervøse enn andre – ha blitt en vandrehistorie for å gi en forklaring på hvordan dette

fenomenet kunne oppstå og utvikle seg. På den annen side er det en feilaktig teori, en myte det har vært behov for å avkrefte.

4.8.2 Stammer og vennskap

Er det en myte at barn og ungdom som stammer har ingen eller få venner? Er det en feilaktig teori som har slått rot i vårt samfunn? Eller er det også en folkelig forklaring på noe folk flest er usikre på? Kan det også være noe sannhet i antakelsen?

Det er gjort lite forskning på barn og vennskap i forbindelse med stammer. Linda Kristiansson (2006) har skrevet en masteroppgave, hvor barn som stammer intervjues i forhold til vennskap. Ut ifra sine undersøkelser, konkluderer hun med at hennes informanter i stor grad mestrer både sin stammer og sine vennsksrelasjoner. Samtidig presiserer hun at resultatene ikke kan generaliseres og at bildet kunne sett annerledes ut med andre barn som informanter. Kristianssons resultater er likevel positive i forhold til mye av forskningen som finnes når det gjelder stammer.

Logopedier som arbeider med barn og ungdom som stammer vil nok også kunne si noe om deres erfaring på dette området og hvorvidt de mener det er en myte at barn og ungdom med et taleflytproblem har få eller ingen venner.

I forbindelse med barnebøkene ble det trukket frem en tendens til at personen som stammer har ingen eller få venner. Er denne tendensen noe vi feilaktig antar eller har antatt, men som ikke viser seg å være tilfelle? Et relevant spørsmål er også hvilken effekt slike bøker har på barn som leser dem. Kan de da ha en selvoppfyllende profeti, dvs. når barn leser at de som stammer er annerledes og ikke har noen venner, så blir de også mer reservert overfor dem? Stammer er, som nevnt, en kommunikasjonsvanske som har innvirkning på ulike sider av livet til en person som stammer. Et eksempel kan være sosial omgang og lek fra barna allerede er ganske små, som på mange måter kan bli vanskeligere for personer med en taleflytvanske.

I en av bøkene for voksne blir også mobbing nevnt i sammenheng med stammer. Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) hevder at årsaken til hans stammer er foreldrenes

navnevalg, og som sitert ovenfor, kommer det frem at han ble mobbet i skolen. Han skriver ikke noe mer om dette, men dette setter i gang noen interessante refleksjoner. Stammer han fordi han ble mobbet, ble han mobbet fordi han stammet, eller stammer han fordi han ikke klarte å leve opp til sine ambisiøse foreldres forventninger, foreldre som valgte å kalle han opp etter hjembyens store sønn? Dette spørsmålet blir nok hengende i luften, men her ser man igjen et eksempel på en sammenheng mellom stamming og mobbing.

Glenn Anton (Soltvedt 1997 mfl.) har også blitt litt mobbet for stammingen sin, men dette blir ikke understreket i boken. Han er i et miljø hvor skolekameratene stadig erter hverandre pga. ulike ting, og det virker ikke som om det har vært mye fokusert på hans mobbing. Av og til får han kommentarer på hvordan han snakker, men det ser ikke ut til å plage han noe spesielt. Siden det er Glenn Anton som selv forteller historien i den første boken, har han anledning til å skrive om det som plager han. Det er derimot andre problemer som er i sentrum i stedet.

I denne diskusjonen blir det stående noen åpne spørsmål mht. om barna som stammer er så annerledes og utstøtt som de blir fremstilt i noen av tekstene, og om det er en sammenheng mellom stamming og mobbing. Eventuell videre forskning kan gi et svar på dette spørsmålet.

Tidligere i oppgaven ble det skrevet om sekundærvansker knyttet til stamming, og ”The iceberg of shame and guilt” (Sheehan 1970) ble nevnt. Det vil variere i hvor stor grad personen som stammer er plaget av slike følelser, og hvor stor innvirkning disse følelsene har på personens sosiale relasjoner. Noen mestrer nok dette bedre enn andre, som det i Kristianssons prosjekt (2006) så ut til at de gjorde. For andre, derimot, kan stammingen bidra til vansker i vennerelasjoner, dersom mange negative følelser i den skjulte delen av ”isfjellet” får dominere.

4.8.3 Helbredende faktorer

Noen av dem som har størst problemer i forhold til stammingen, møter i løpet av boken på noe som til en viss grad befri dem fra taleproblemet. Det har tidligere blitt nevnt at Anne i ”Annerledes” (Breen 1973) opplever en forandring både mht. personlighet og i forhold til andre som følge av at hun får en kattunge. Merry i ”Amerikansk pastorale” (Roth 2005) stammer ikke når hun holder på med dynamitt, og ved at hun har blitt jainist er stammingen helt borte. Som det står i boken:

”Uten å stamme. Ord som en gang ville ha tvunget frem grimaser og fått henne til å blekne og slå nevene i bordet – som ville ha gjort henne til en kampberedt taler som ble angrepet av ordene og gikk til iltert motangrep mot dem – ble nå fremsagt rolig og verdig, med monotont messende stemme og med et mildt, åndelig driv. Alt hun ikke kunne oppnå ved hjelp av logoped og psykiater og stammedagbok, hadde hun glatt oppnådd med å bli gal” (Roth 2005:246).

I ”Beatles” (Christensen 1984) slutter Ola å stamme i en periode etter han har hatt sin første seksuelle opplevelse:

”- Ola, sa Gunnar og lente seg mot ham. Du stammer ikke! Han bøyde huet i en rød sky. - Nei, sa han. Jeg stammer ikke. - Men åssen skjedde det! ropte vi. Ola trakk pusten. - Jeg var altså i Trondhjem i sommer, sa han. Hos Kirsten. Og så våkna jeg en morgen og så stamma jeg ikke mer. - Du våkna bare? - Ja. Altså. Det var Kirsten som egentlig oppdaga det. Hun lå ved siden av meg og... - Vi skjønner! brølte vi. Vi har det! Og så klemte vi rundt Ola og var sammensveisa, nesten som i gamle dager, som før revolusjonen” (Christensen 1984:337).

Petter i ”Petter og månen” (Brønne 1998) stammer mindre etter at han fikk månen som venn. Nå har han en hemmelighet, noe de andre barna ikke har. Han stammer mindre når han snakker om hemmeligheten, og bryr seg også mindre om de andre barnas erting.

I denne forbindelse kan man stille seg spørsmålet om hvorvidt det er en myte at endringer i personens miljø kan ha en viss helbredende virkning på stammingen. Er dette også nok en feilaktig forklaring når det gjelder stamming? Kan det være en vandrehistorie med et snev av sannhet i seg?

Teori omkring stamming sier lite om dette. Når barnet er i førskolealder jobber man mye indirekte med stammingen, dvs. med barnets miljø. Dette er fordi man mener at miljøet har stor betydning for barnets tale i denne perioden, og at foreldres bevissthet og kunnskap omkring barnets stamming kan ha en positiv innvirkning på barnet. Når personen når en høyere alder, arbeider man mer direkte med stammingen og med personens følelser omkring stammeproblemet. Dermed blir miljøet i mindre grad involvert i behandlingen. Likevel kan det ha stor innvirkning på taleproblemet. Hvorvidt det er en myte, enten i form av noe usant eller i form av en folkelig forklaring, at hendelser som i bøkene kan helbrede stamming, blir dermed stående som et åpent spørsmål.

4.8.4 Lyver den som stammer?

Noe Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) sier flere ganger, er at den som stammer lyver. Ifølge han har hans mor sagt dette. Selv stammer han mer i situasjoner hvor han blir nervøs og usikker, noen ganger fordi han omgår sannheten i slike situasjoner. Men er det en myte at den som stammer lyver? De fleste av oss har kanskje opplevd å snakke mindre flytende dersom vi serverer en større eller mindre løgn. Det kan være nettopp dette som ligger i utsagnet om at den som stammer lyver, at personer som vanligvis ikke stammer gjør det i slike situasjoner. I så henseende kan det være en folkelig forklaring på stamming. Personer som har denne vansken, derimot, kan ikke beskyldes for å snakke usant hver gang de stammer. I den grad man definerer myte som noe feilaktig, kan man kalle dette en myte.

Disse eksemplene viser at nye, ubesvarte spørsmål i sammenheng med stamming har dukket opp i nyere tid, og i denne forbindelse har nye myter i form av både folkelige forklaringer og usanne teorier dukket opp. De eldre mytene ser ut til å forsvinne, dersom man legger tekstene i denne oppgaven til grunn.

4.9 Hva kan være årsaker til at myter finnes/ikke finnes i nyere skjønnlitteratur?

I forhold til hva jeg hadde forventet, fant jeg få myter omkring stamming, uansett hvilken definisjon man legger til grunn. Samtidig dukket det opp noen nye myter, som jeg ikke kjente til tidligere. Som nevnt, er skjønnlitterære bøker bærere av kultur, og det gjelder også tekstene i denne oppgaven. Om man hadde tatt for seg eldre litteratur, hadde man kanskje funnet flere myter omkring stamming. Eksemplene tidligere i oppgaven på eldre myter som at man skulle slå en som stammer med en fersk fisk på munnen (Reichborn-Kjennerud 1944), finnes muligens også i litteratur skrevet på den samme tiden. Jeg tror at en årsak til at nyere skjønnlitteratur inneholder få myter, er at man i dag har mer kunnskap på feltet. Flere spørsmål er besvart enn tidligere, selv om man fremdeles ikke er ved veis ende i forskningen. Nettopp dette kan også være en grunn til at man fremdeles finner myter om stamming i nyere skjønnlitteratur – at mange spørsmål ikke er besvart. Et annet poeng er også at folk flest i dag sitter med mer kunnskap. Medieverden gir oss lettere tilgang til kunnskap, og fagfolk er forhåpentligvis også flinkere enn tidligere til å informere dem som er berørt av en funksjonshemming. På denne måten tror jeg at den del myter gradvis forsvinner. Behovet for dem blir ikke like stort når man sitter på mer sikker viten. Noen av de eldre mytene er eksempler på hvordan overtro var en naturlig del av menneskers hverdag, men som vi i dagens samfunn er mindre styrt av.

Symbolsk eller metaforisk bruk av stamming, for å gi personer et særtrekk eller understreke noe mystisk eller annerledes, kan bidra til at myter omkring fenomenet opprettholdes eller oppstår. Forfattere er ikke, i samme grad som fagpersoner, opptatt av å formidle kunnskap. De har et annet formål med sitt arbeid, de skal underholde leseren. Er det i mindre grad forventet at forfatteren har sikker kunnskap om f.eks. stamming enn historiske hendelser? Svelger vi som lesere lettere myter om et tema som stamming enn noe folk flest vet mer om? Mest sannsynlig tror jeg vi gjør det. De fleste av oss har ikke kunnskap nok om dette til å korrigere forfatteren. Som nevnt, bedres dette stadig i forhold til stamming, folk flest får stadig mer informasjon om

temaet. Dette kan være en grunn til at så få forfattere skriver om årsaker til og behandling av stammeproblemet. I fare for å skrive noe galt, unngår de å anta noen sannheter.

4.10 Hvilken funksjon har mytene nå?

I kapittel 2.3.3 blir det presentert noen teorier omkring hvilken funksjon mytene har for oss mennesker. Ifølge May (1992) gir de oss lettelse fra nevrotisk skyldfølelse og overdrevne bekymringer. Svalastog (1997) skriver at mytene er bærere av et verdi- og normgrunnlag i en kultur, mens Greene og Sharman- Burke (1999) hevder at myter kan ha helsebringende årsaker ved å gjøre livets mysterier lettere å bære. Det kan hende disse forfatterne først og fremst mener de eldre mytene når de tillegger dem så sterk funksjon. Spørsmålet er om mytene har så sterk funksjon i dag, og i dette tilfellet hvilken funksjon myter omkring stamming har nå.

Dersom man tar en titt på folkeminnebøker, finner man en del eksempler på myter omkring stamming som har versert på folkemunne, bl.a.:

”En skal således bli stam når en hermer efter en fugl, særlig gauk, lom og havelle. En som stammer, blir ikke sjelden kalt stammegauk, som også blir sagt om gauken selv. Når det heter at stammingen helst skal vise sig i nordenvind, henger vel dette sammen med at da er trolldoms- og trollskapen på ferde” (Reichborn-Kjennerud 1944:37).

Dette var nok for mange mennesker sannheter, og skapte også frykt blant folk. I dag spiller overtro og trolldom en liten rolle i vårt samfunn. Jeg har likevel møtt på bl.a. myten om at man begynner å stamme dersom man blir mye kilt som liten. Selv om noen myter fremdeles eksisterer, tror jeg at de har en mindre viktig funksjon nå enn tidligere. Behovet for folkelige forklaringer er, som nevnt over, ikke like stort. Ved hjelp av kunnskap blir mytene avkrefet, og nettopp fordi vi vet mer er vi kanskje også mer kritiske til myter enn tidligere. Disse folkelige forklaringene vil vi nok alltid finne eksempler på, og muligens inneholder de mer sannhet enn de gjorde før. Dermed kan det hende at myte i mindre grad enn tidligere kan defineres som noe feilaktig.

Noe som kommer frem i denne oppgaven, er stammingens symbolfunksjon i litteraturen. Det har blitt gitt eksempler på hvordan funksjonshemninger har blitt brukt metaforisk i litteraturen, og på samme måte velger noen forfattere å benytte seg av stammingen på en symbolsk måte. Mehlum (1996 mfl.) har anvendt stamming som et symbol på sosial usikkerhet i bøkene om Svend Foyn, og Soltvedt (1997 mfl.) har brukt stamming som et alibi eller en igangsetter for andre kommunikasjonsformer, når Glenn Anton begynner å interessere seg for graffiti ("Personlige meddelelser"). På denne måten blir den mystiske siden av stamming holdt i live, og myter om fenomenet opprettholdes, eller nye oppstår. Dette gjelder både forståelsen av myte som en folkelig forklaring, og myte som noe feilaktig. Forfattere er ikke nødvendigvis opptatt av å formidle kunnskap om stamming, men bruker heller noen antakelser eller teorier de har hørt for å gi farge til en historie eller gi personen de skriver om et særtrekk.

Når det gjelder den psykologiske effekten nevnt tidligere, så er det ut ifra denne undersøkelsen vanskelig å si noe om myter omkring stamming har denne funksjonen. Likevel har de en viss sosial funksjon, siden noe informasjon fortsatt overleveres ved hjelp av myter og fordi så mange av oss bruker mytebegrepet i vår hverdag, som nevnt i kapittel 2.3.2. Mytene i disse tekstene vil også ha en sosial funksjon, siden de kan bidra til å skape holdninger ved å formidle informasjon, det være seg sann eller usann.

4.11 Den gåtefulle talelidelsen

Den danske oversettelsen av Jonas sin bok om stamming, har "den gådefulde talelidelse" som tittel (Jonas 1979). Jeg synes dette er en god beskrivelse av fenomenet stamming. Det har tidligere i oppgaven blitt nevnt at mye usikkerhet fremdeles er knyttet til denne taleflytvansken, og eksempler fra de skjønnlitterære tekstene viser også at det fremdeles finnes myter omkring stamming og at forfattere velger å bruke det som et litterært grep. På denne måten kan nettopp den gåtefulle siden av stamming bli opprettholdt. Personer som vet lite om dette, får sin viten fra slike myter eller litterære karakteristikk, mens den faglig forankrede kunnskapen kanskje forblir ukjent. Dette kan ha en innvirkning på hvordan personer som stammer blir møtt av

andre mennesker. Kommunikasjon er, som tidligere nevnt, en samhandling mellom mennesker. I forbindelse med tolkning ble det skrevet om forutinntatthet og fordommer. Dette gjelder ikke minst i møte mellom mennesker. Fordommer knyttet til andre personer påvirker kommunikasjonen og samspillet mellom dem. Dersom myten om at de som stammer er mer nervøse enn andre får grobunn, vil det ha en innvirkning på hvordan de blir møtt av andre mennesker. Formidling av kunnskap omkring stamming kan bidra til mindre usikkerhet og at det i mindre grad blir en gåtefull talelidelse. Med dagens økte bevissthet og kunnskap ser man at det er mindre myter og fordommer knyttet til stamming enn det var tidligere.

I boken "Rasputin" (Dideles 2004) blir det til en viss grad knyttet mystikk til Peters stamming. Buktalerdukken hans, Rasputin, er det noe mystisk og litt skummelt ved, og hver gang Peter snakker via den, får han en dypere og mer skummel stemme, og han stammer heller ikke. Dette synes vennene hans er bemerkelsesverdig, og også litt nifst. Hva som er forfatterens intensjon med dette er uvisst, men det kan se ut til at stamming brukes som et litterært virkemiddel for å understreke det mystiske ved buktaledukken og ved Peter. Vennene hans, som ønsker å løse et mysterium rundt Peter, får enda en ting å undre seg over når han snakker og oppfører seg helt annerledes sammen med dukken. Ideen om stamming som noe mystisk opprettholdes ved at forfatteren knytter stamming til den mystiske dukken.

4.12 Andre funn

4.12.1 Bruk av forteller i bøkene

Som nevnt tidligere, er det tre av personene som stammer i tekstene som selv forteller sin historie. Glenn Anton (Soltvedt 1997 mfl.) skriver sin historie i fengselet. Han har en muntlig sjargong og et fargerikt språk når han skriver. På denne måten får leseren et innblikk i hvordan Glenn Anton opplever situasjonene han har kommet opp i, man får etter hvert vite hvorfor han sitter i fengsel. Stamming skriver han lite om. Det ser ikke ut til at det plager han så mye, selv om han skriver at han har blitt litt mobbet for det.

Som nevnt tidligere, har han større problemer enn stammingen, med en vanskelig oppvekst og at han er pyroman.

Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) forteller også selv sin historie, og stammingen får litt oppmerksomhet i den første boken. Etter hvert skriver han mindre og mindre om den. Han gir uttrykk for at stammeproblemet hemmer han når han skal snakke i telefonen og når han er nervøs, f.eks. i forhold til nye bekjentskaper. Uten å utdype det, forteller han at han har blitt mobbet som barn, men det er usikkert om dette er pga. navnet hans eller pga. stammingen, noe som også er drøftet tidligere i oppgaven.

Anne (Breen 1973) legger ikke skjul på at hun har problemer med å få venner og til å leve opp til foreldrenes forventninger. Hun kaller seg selv en skuffelse, og stammingen gjør det vanskelig for henne både på skolen og i sosiale relasjoner. Vi kommer nært innpå hennes tanker og følelser når hun forteller sin historie. I begynnelsen ser tilværelsen hennes ganske mørk ut, men heldigvis bedrer dette seg utover i boken.

Dette er de tre personene som stammer som forfatterne også bruker til å fortelle selv. Dermed får vi et innblikk i hvordan de opplever sin tilværelse og det å ha et stammeproblem. Som man kan se, har de ulike opplevelser av dette, og det gjenspeiler kanskje også hvor forskjellige personer som stammer er, og hvor ulikt det kan oppleves å ha et stammeproblem.

4.12.2 Forskjeller på norsk og utenlandsk litteratur

To av tekstene er skrevet av utenlandske forfattere. "Rasputin" (Dideles 2004) er skrevet av en belgisk forfatter, mens mannen bak "Amerikansk pastorale" (Roth 2005) er fra USA. Hovedpersonen stammer ikke i disse bøkene, og det er også en annen som forteller historien. Det legges ulik vekt på stammingen i de to tekstene. I "Rasputin" (Dideles 2004) fortelles det mye om hvordan Peter har det på skolen, og hvordan han blir plaget av læreren fordi han stammer. Stammingen blir også nevnt i forbindelse med buktalerdukken Rasputin og hvordan han slutter å stamme når han snakker gjennom dukken. Det blir derimot ikke skrevet noe om årsaker til og behandling av

stammingen. I ”Amerikansk pastorale” (Roth 2005), derimot, er dette et mer omtalt tema. Hvorfor stammer Merry? Som nevnt tidligere, blir ulike teorier foreslått, uten at noe svar blir funnet. Dette er den boken hvor det blir skrevet mest om årsak og behandling. Noen interessante tanker i denne forbindelse, er om stamming blir mer omtalt i litteratur i USA, og om folk flest vet mer om stamming der. Det blir foreslått ulike årsaker til Merrys stamming, uten at noen sikre svar blir gitt. Eksempler blir også gitt på hva som er blitt gjort i Merrys oppvekst for å få bukt med stammingen, bl.a. logopedbehandling og føring av stammedagbok. Det er likevel først når hun holder på med dynamitt og da hun blir jainist at stammingen forsvinner. Hvorvidt dette er myter, i form av folkelige eller feilaktige forklaringer, er usikkert. Faktabøker om stamming tar ikke opp disse temaene, men i boken (Roth 2005) blir de slått fast som sannheter.

Hvorvidt det kommer frem noen forskjeller på norsk og utenlandsk litteratur i forhold til myter omkring stamming, er det vanskelig å gi noe sikkert svar på. I tekstmaterialet finnes det noen myter, men de samme mytene dukker i liten grad opp flere steder. Bortsett fra at Roth (2005) i større grad enn de andre tar tak i årsak til og behandling av stamming og at Dideles (2004) fremhever det mystiske i forhold til stamming, finner man i tekstene ingen store forskjeller på norsk og utenlandsk litteratur.

4.13 Metaperspektiv på egen tekstfortolkning

Brekke (2006) skriver om viktigheten av å ha et metaperspektiv når man analyserer en tekst. Hun trekker frem noen sentrale stikkord man bør reflektere rundt når man presenterer resultater i forbindelse med en tekstfortolkning. I denne forbindelse vil jeg diskutere min forståelseshorisont i sammenheng med resultatene i dette prosjektet. Som alle andre, er jeg påvirket av en kontekst når jeg tolker tekstutvalget i prosjektet. Som student ved ISP er jeg påvirket av den kunnskap og de holdninger som er gjeldende i fagmiljøet der, i tillegg til at jeg omgis av personer også i mitt private liv som har innflytelse på hvordan jeg møter materialet. Erfaringer, så vel private som jobbmessige, bidrar også til at jeg møter tekstene med en viss forforståelse og visse forventninger. Sammen med personlig tro, fordommer og antakelser, fører dette til at

min analyse ikke er så objektiv som jeg kanskje skulle ønske. Et annet menneske, med en annen forståelseshorisont, ville kanskje funnet andre resultater enn hva jeg har gjort. Noen funn ser jeg kanskje ikke fordi jeg ikke leter på de rette stedene eller fordi jeg ikke har noen forventning om å finne dem.

5. Avslutning

5.1 Sammenfatning av resultater

Formålet med denne oppgaven var å undersøke i hvilken grad myter omkring stamming eksisterer, samt hvordan og hvorfor. Nyere skjønnlitteratur ble brukt som kilde for å finne svar på dette. Bøker er bærere av kultur, og funn i tekstene kunne gi et bilde av hvordan stamming har blitt oppfattet i samfunnet de siste drøye 30 årene.

Spørsmål som ble stilt innledningsvis var:

1. Finnes det myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur?
2. Eksisterer i så fall de samme mytene som tidligere, eller har det oppstått nye?
3. Hva kan være årsaker til at myter omkring stamming finnes eller ikke finnes i nyere skjønnlitteratur?
4. Hvilken funksjon har mytene nå?

For å finne ut av dette, ble det lett opp skjønnlitterære bøker på norsk, skrevet etter 1970, som omhandler personer som stammer. Det ble funnet både, barne- og ungdomsbøker og bøker for voksne. Barne- og ungdomsbøkene er kategorisert etter emne, og det var derfor lett å finne bøker med personer som stammer. I voksenalitteraturen er derimot temaet stamming mer skjult. De forskjellige måtene å kategorisere bøkene på henger også sammen med hvordan stamming blir fremstilt i de ulike bøkene. I barnebøkene er temaet stamming brukt med pedagogisk hensikt, for å lære barn om hvordan barn som stammer har det. De som stammer har i disse bøkene få eller ingen venner, og stammingen er et problem for dem. I bøkene for ungdom og voksne, derimot, er ikke stamming et dominerende tema, men er brukt som et litterært virkemiddel. De som stammer er heller ikke like tynget av taleproblemet som personene i barnebøkene.

For å besvare forskningsspørsmålene i denne oppgaven, var det først nødvendig å avklare definisjonen på mytebegrepet, og begrepet ble delt inn i to forståelsesmåter.

Den ene forklarer myter som vandrehistorier, folkelige forklaringer på det i livet vi ikke har noen sikker kunnskap om (Pollan 2002). Den andre forståelsen av begrepet forklarer myte som noe feilaktig, noe usant (Rydving 1997, Mikaelsson 1999, Segal 2004). Disse to måtene å forstå begrepet på ble så brukt i analysen av tekstene.

Første forskningsspørsmål i oppgaven – om det finnes myter omkring stamming i nyere skjønnlitteratur – tar opp hovedtemaet i denne oppgaven. Forventingene til funn i forkant knyttet seg til de mytene omkring stamming jeg hadde funnet i eldre folkeminnebøker. Disse mytene fant jeg, med ett unntak, ikke i tekstene, men det dukket derimot opp noen nyere myter jeg ikke hadde forventet å finne. Folkelige forklaringer på stammingens årsaker som foreldrenes navnevalg, barnets avanserte språk eller et bevisst valg for å skille seg ut er eksempler på nyere myter i bøkene. Myte som noe feilaktig finner man også eksempler på i tekstene. Utsagnet om at den som stammer, lyver, eller at personer som stammer er mer nervøse enn andre, er eksempler på slike myter.

Hvorvidt de eldre mytene eksisterer eller om det har oppstått nye, ble til en viss grad også diskutert ovenfor. De eldre mytene jeg forventet å finne, dukket ikke opp i tekstene, mens andre myter kom til syne. I kapittel 2.2.5 blir påstanden om stamming som en nervøs lidelse nevnt. I den grad denne myten, som en folkelig forklaring eller feilaktig forståelse, finnes i tekstutvalget for denne oppgaven, er den i så fall den eneste eldre myten som dukker opp i nyere skjønnlitteratur. Nyere myter som at de som stammer har ingen eller få venner eller at hendelser i livet kan virke helbredende på stammingen, finnes i tekstene. Dette er folkelige forklaringer på noe man ønsker kunnskap om, men hvorvidt de er feilaktige, er det vanskelig å gi noe absolutt svar på. Det er fremdeles mange ubesvarte spørsmål knyttet til stamming, noe som har blitt poengtert flere steder i oppgaven.

Tredje forskningsspørsmål handler om mulige årsaker til at myter finnes eller ikke finnes i nyere skjønnlitteratur. Det kan tenkes at stadig mer kunnskap om f.eks. funksjonshemninger blant både profesjonelle og folk flest fører til at en del myter dør ut med tiden. Vi sitter på mer informasjon om mange ulike temaer, og gjennom medias

ulike kanaler er denne informasjonen mye enklere å tilegne seg enn tidligere. Behovet for å klamre seg til folkelige forklaringer, det være seg sanne eller usanne, blir mindre når man sitter på mer sikker viten omkring temaet. På den annen side kan fortsatt ubesvarte spørsmål bidra til at noen myter overlever eller at nye myter oppstår. Samfunnet er i tillegg mindre preget av overtro enn før, og det kan også være en årsak til at myter forsvinner. De finner ikke rotfeste på samme måte som tidligere.

Noen forfattere av tekstene, og spesielt i litteraturen for ungdom og voksne, har brukt stamming som et litterært grep. Personen får, ved å stamme, et særtrekk som kan ha en symbolsk betydning. Stamming som tegn på sosial usikkerhet og stamming som utløsende faktor for graffiti- interesse er to eksempler som forfatterne selv har kommet med. Dermed lever mytene videre i bøkene – og også i vår kultur. Bruk av stamming på denne måten i litteraturen, kan bidra til at myter omkring fenomenet opprettholdes eller nye oppstår. På den annen side kan stadig mer kunnskap om stamming blant folk flest bidra til at forfattere skriver lite om teorier omkring årsaker og behandling i forhold til stamming. Fordi stadig flere har anledning til å korrigere forfatteren dersom vedkommende presenterer f.eks. en myte som noe feilaktig, kan det hende at han eller hun ikke kommer med noen antakelser i forhold til temaet.

Mytenes funksjon i dag er temaet for det siste forskningsspørsmålet, og det ser ut til at myter spiller en mindre viktig rolle i dagens samfunn enn de gjorde tidligere. Det har tidligere blitt nevnt mer kunnskap og informasjon, samt mindre overtro, og disse faktorene har nok bidratt til at myter i dag er mindre viktige enn de var før. Samtidig eksisterer noen myter fortsatt, i form av folkelige forklaringer på noe vi ønsker svar på. Kanskje inneholder de større grad av sannhet enn før, og definisjonen på myte som noe usant må muligens vike med tiden.

Det ser ut til at det fremdeles er knyttet mye mystikk og usikkerhet til stamming. Boken ”Rasputin” (Dideles 2004) er et eksempel på dette. Stamming blir knyttet til den mystiske buktalerdukken Rasputin. Peter, som ellers stammer, gjør ikke det når han buktaler med denne dukken. Vennene hans synes dette er litt mystisk, og det viser seg at det er knyttet mye mystikk til denne dukken. En slik fremstilling av stamming

kan bidra til å opprettholde antakelsen om stamming som noe mystisk og gåtefullt. Dette virker igjen inn på hvordan personer som stammer blir møtt av andre mennesker. Usikkerhet og uvitenhet kan virke ødeleggende for kommunikasjon og samspill. Personer som allerede føler skyld og skam i forhold til egen stamming, kan få vansker i sosiale relasjoner dersom de blir møtt med fordommer og vrangforestillinger.

Forfatternes bruk av forteller i tekstene har også blitt diskutert. Tre av personene som stammer, forteller selv sin historie. Glenn Anton (Soltvedt 1997 mfl.) skriver fra fengselet når han i den første boken forteller sin versjon av hva som har hendt det første året på videregående skole. Stammingen blir kommentert, men i liten grad som et problem. Svend Foyn (Mehlum 1996 mfl.) forteller selv om sine opplevelser som advokat som stadig opererer på kant av loven, men legger heller ikke stor vekt på stammingen. Anne (Breen 1973), derimot, er plaget av stammingen, og hun skriver mye om hvordan hun har det, både hjemme og på skolen. Disse tre eksemplene illustrerer nok godt hvordan stamming kan oppleves forskjellig fra person til person.

To av tekstene er utenlandske, og i oppgaven blir det stilt spørsmål ved hvorvidt disse bøkene skiller seg fra de norske mht. myter omkring stamming. Selv om det ikke viser seg å være noen store forskjeller, er det et par interessante momenter som dukker opp. I boken "Rasputin" (Dideles 2004), skrevet av en belgisk forfatter, blir stamming i større grad enn i de andre bøkene forbundet med noe mystisk. I boken "Amerikansk pastorale" (Roth 2005), skrevet av en amerikansk forfatter, blir forklaringer på stammeproblemet og eksempler på behandling omtalt i større grad enn i de andre bøkene. Hvorvidt dette har sammenheng med eksisterende holdninger og kunnskap i forhold til stamming i forfatternes hjemland, er et interessant, men ubesvart spørsmål.

5.2 Oppsummering

I tråd med endrede holdninger til personer med funksjonshemming frem mot vår tid, ser det ut til at det også er knyttet færre fordommer og myter til stamming i dag enn det var tidligere. Selv om det fortsatt er mange ubesvarte spørsmål knyttet til

fenomenet, ser man en tendens til at stamming har blitt mer avmystifisert. Mindre overtro i vår kultur kan også henge sammen med dette. Funksjonshemninger blir i dag ikke forklart som straff fra Gud eller at personene er styrt av underjordiske makter. Etter min mening tror mennesker i vår kultur mer på skjebnen og ”det som skjer, det skjer” eller ”det var sikkert meningen”. Funksjonshemmede er i dag også mer integrert i samfunnet, vi ser mennesker med ulike typer avvik på butikken, på arbeidsplassen og på bussen, slik Sætersdal (1998) også poengterer. De har fått flere rettigheter, og det finnes lover mot diskriminering av personer som har en funksjonshemning. Derfor tror jeg at det er knyttet mindre mystikk og usikkerhet til denne gruppen mennesker, de har blitt en del av vår hverdag på samme måte som personer med en annen kulturell bakgrunn gradvis har blitt en del av vår kultur. Samtidig er det fremdeles knyttet noe mystikk til stamming, noe man har sett eksempler på i tekstene i dette prosjektet. Det er fremdeles en ”gåtefull talelidelse” (Jonas 1979) i noen sammenhenger, men det ser ut til at stadig mer kunnskap blant folk flest bidrar til avmystifisering og avmytifisering av stamming.

Selv om man i dag har kommet langt når det gjelder kunnskap om og rettigheter for mennesker med funksjonshemning, er det likevel viktig at man i fagmiljøet fortsetter å øke sin kunnskap om emnet og fornye gjeldende termer. På denne måten kan man ha en innvirkning på den politiske utviklingen, og om mulig bidra til at mennesker med funksjonshemning stadig får en bedre tilpasset hverdag med flere rettigheter og et bedre tilrettelagt miljø. Slik kan kanskje gapet mellom individets forutsetninger og miljøets krav bli mindre, noe man arbeider for i spesialpedagogikken.

Med hensyn til myter omkring stamming, så ser det ut til at de i stor grad bygger på feilaktige teorier, men i mangel på fasitsvar i forskningen og kunnskap hos folk flest har noen av dem blitt akseptert som sannheter fordi de gir svar på spørsmål man har om fenomenet. Når noen tror at barnet deres stammer fordi det har blitt mye kilt, så er det i mangel på sikker kunnskap om stamming og et behov for å besvare noen av spørsmålene man stiller seg. Slike myter opprettholdes også dersom fagpersoner ikke kan avkrefte dem. Det er fremdeles mange ubesvarte spørsmål knyttet til stamming,

både når det gjelder årsaker, kjennetegn og behandling. Etter min mening vil visse myter eksistere så lenge slike ubesvarte spørsmål henger i luften. Det kan mange ganger være enklere å holde fast på en tilsynelatende logisk forklaring enn å ikke ha noen forklaring i det hele tatt.

Forfattere som skriver om stamming, har også en innvirkning på hvordan fenomenet blir oppfattet. Ved at de bruker stamming som et litterært grep, enten metaforisk eller symbolsk, bidrar de til å opprettholde eller skape myter omkring stamming. I den grad det er noe feilaktig de formidler, vel og merke. Myte kan forstås som noe feilaktig (Rydving 1997, Mikaelsson 1999, Segal 2004), eller som en folkelig forklaring på noe man ønsker svar på, men ikke har sikker kunnskap om (Pollan 2002). Disse folkelige forklaringene trenger derimot ikke være feilaktige, men kan inneholde større eller mindre grad av sannhet. Spørsmålet om hvorvidt mer kunnskap omkring stamming hos lesere bidrar til at forfattere formidler færre myter, har i denne oppgaven blitt stilt. Det blir i denne sammenhengen stående ubesvart.

Neste skritt blir å formidle den kunnskapen man har om stamming og personer som stammer. Fortsatt vet de fleste av oss lite om stamming og hvordan vi skal opptre overfor en person som har denne taleflytvansken. Derfor opplever nok mange som stammer fortsatt ubehagelige opplevelser i hverdagen som gjør det vanskelig å leve med dette. Ved å bringe mer kunnskap til mannen i gata, kan stamming bli en funksjonshemming det er lettere å leve med enn det er i dag. Dette kan føre til at man blir mindre redd for å stamme, og dermed også stammer mindre. Som Johnson (1966:64) skriver: ”Att stamma är rädsla för att stamma”.

5.3 Forslag til videre forskning

Som nevnt tidligere, er stamming et stort tema man kan bruke mye tid og ressurser på, og fremdeles vil man stå igjen med ubesvarte spørsmål. Når det gjelder myter omkring stamming, så er det så vidt jeg vet ikke gjort noe arbeide på dette tidligere. Dette prosjektet har kun tatt for seg skjønnlitteratur og myter omkring stamming. Noe som

ville være interessant å undersøke nærmere, er folks oppfatninger om fenomenet, som årsaker til og behandling av stamming. En idé er å spørre personer på gaten hva de mener, eller man kan gå mer systematisk til verks ved hjelp av utvalgte grupper som skoleelever. Det ville også være interessant å undersøke nærmere hvilke erfaringer logopedene har. Hvilke holdninger og myter møter de på i sitt arbeide med stamming? Erfarer de at myter fremdeles eksisterer, eller hører de fortiden til? Videre forskning kan forhåpentligvis gi svar på noen av disse spørsmålene.

Kildeliste

- Befring, E. (2002): *Forskningsmetode, etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Birkeland, T., G. Risa og K.B. Vold (2005): *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Bloodstein, O. (1997): "Stuttering as an anticipatory struggle reaction." I: *Nature and treatment of stuttering*. Curlee, R.F. og G.M. Siegel (red.). Boston: Allyn and Bacon
- Brekke, M. (2006): "Innledning." I: *Å begripe teksten. Om grep og begrep i tekstanalyse*. Brekke, M. (red.). Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Brosch, S. og W. Pirsig (2001): "Stuttering in history and culture." I: *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology* 59 (2001) s.81-87
- Clausen, H. (1998a): "Folkedigtning om mennesker med handicap før og nu." I: *Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemning*. Clausen, H., B. Kirkebæk og B. Sætersdal (red.). Oslo: Tano Ascheoug
- Clausen, H. (1998b): "Om konstruktionen af menneskeværd – fortællinger om mennesker og ikke- mennesker." I: *Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemning*. Clausen, H., B. Kirkebæk og B. Sætersdal (red.). Oslo: Tano Ascheoug
- Clausen, H., B. Kirkebæk og B. Sætersdal (1998): "Forord." I: *Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemning*. Clausen, H., B. Kirkebæk og B. Sætersdal (red.). Oslo: Tano Ascheoug
- Conture, E.G. (1990): *Stuttering*. New Jersey: Prentice- Hall
- Davies, D. (1994): "Introduction: Raising the issues." I: *Myth and history*. Holm, J. og J. Bowker (red.). London: Pinter Publishers
- Eliade, M. (1980): "Myter och mytiskt tänkande." I: *Myternas värld. Sägner, sagor og berättelser om gudar og hjältar, monster och odjur, skapelse och död*. Eliot, A. (red.). Stockholm: Rabèn & Sjögren
- Fairclough, N. (2003): *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge
- Fibiger- Dagnæs, S. (1990): *Stammen i historisk og komparativ belysning*. Ph.D.- avhandling, Danmarks Lærerhøjskole
- Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemning*. Clausen, H., B. Kirkebæk og B. Sætersdal. Oslo: Tano Ascheoug, 1998
- Gee, J.P. (2005): *An introduction to discourse analysis. Theory and method*. New York: Routledge

-
- Greene, L. og J. Sharman- Burke (1999): *Den mytiske reisen. Mytenes betydning for mennesker idag*. Oslo: Hilt & Hansteen
- Guitar, B. (2006): *Stuttering. An integrated approach to its nature and treatment*. Baltimore: Lippincott Williams and Wilkins
- Hjardemaal, F. (2002): "Vitenskapsteori." I: *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolking og vurdering*. Kleven, T.A. (red.). Oslo: Unipub Forlag
- I første rekke*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet, 2003. (Norges offentlige utredninger, NOU 2003:16)
- Johnson, W. (1955): "The time, the place, and the problem." I: *Stuttering in children and adults. Thirty years of research at the University of Iowa*. Johnson, W. (red.). Minneapolis: University of Minnesota Press
- Johnson, W. (1966): *Stamning Psyke Miljö*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag
- Jonas, G. (1977): *Stuttering. The disorder of many theories*. New York: Farrar, Straus and Giroux
- Jonas, G. (1979): *Stammen: Den gådefulde talelidelse*. København: Rhodos
- Kirkebæk, B. (1993): *Da de åndssvage blev farlige*. Holte: Forlaget SOC POL
- Kirkebæk, B. (1998): "Er du et menneske, så... – om faglitteraturens metaforer og bilder vedrørende temaet menneske – dyr." I: *Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemming*. Clausen, H, B. Kirkebæk og B. Sætersdal (red.). Oslo: Tano Aschehoug
- Kirkebæk, B. (2004): "Introduktion til temanummer om tro og overtro – og mennesker med handicap." I: *Tro & overtro. Handikaphistorisk Tidsskrift 11*, 2004, s.5-20
- Kirkebæk, B. og E. Simonsen (2004): "Handikaphistoriske temaer." I: *Spesialpedagogikk*. Befring, E. og R. Tangen (red.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Kjeldstadli, K. (1999): *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kristiansson, L. (2006): *Barn som stammar och deras upplevelse av vänskap*. Masteroppgave: Oslo: Universitetet i Oslo: Institutt for Spesialpedagogikk
- Leach, M. (red.)(1949): *Funk & Wagnalls standard dictionary of folklore, mythology and legend*. Bind 1. New York: Harper & Row
- Livshistorien*. Kirkebæk, B. og I. Markussen (red.). København: Danmarks Lærerhøjskole, 1996
- Lundberg, A. (2003): *Stammen: En grundbog*. Hvidovre: FSD Forlag
- May, R. (2002): *Myter og identitet. Behovet for myter i vår tid*. Oslo: Adventura

-
- Mikaelsson, L. (1999): "Innledning." I: *Myte, magi og mirakel i møte med det moderne*. Alver, B.G., I.S. Gilhus, L. Mikaelsson og T. Selberg. Oslo: Pax Forlag
- Murphy, B. (1999): "A preliminary look at shame, guilt, and stuttering." I: *Stuttering research and practice. Bridging the gap*. Ratner, N.B. og E.C. Healey (red.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Ass. Publishers
- Myter*. Pollan, B. og E. Kittelsen (red.). Oslo: Aschehoug, 2002
- Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. Oslo: St.meld. nr. 40, 2002-2003. URL: <http://www.odin.dep.no/aid/norsk/dok/regpubl/stmeld/044001-040005/hov002-bn.html> [Lesedato 26.3.2006]
- NESH 2003: *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. URL: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/99> [Lesedato 07.03.2006]
- O'Flaherty, W.D. (1995): *Other people's myths: The cave of echoes*. Chicago: University of Chicago Press
- Overing, J. (1997): "The role of myth: An anthropological perspective, or: 'The reality of the really made-up'." I: *Myths & nationhood*. Hosking, G. og G. Schöpflin (red.). London: Hurst & Company
- Pedersen, M. (2004): "Set fra en krøbling på kirkebænken." I: *Tro og overtro. Handikaphistorisk Tidsskrift 11, 2004*, s.131-143
- Pollan, B. (2002): "Bruksanvisning." I: *Myter*. Pollan, B. og E. Kittelsen (red.). Oslo: Aschehoug
- Ratner, N.B. (1997): "Stuttering: A psycholinguistic perspective." I: *Nature and treatment of stuttering*. Curlee, R.F. og G.M. Siegel (red.). Boston: Allyn and Bacon
- Reichborn- Kjennerud, I. (1944): *Vår gamle trolldomsmedisin*. Oslo: I kommisjon hos Jacob Dybwad
- Reindal, S.M. (2004): "Etikk og spesialpedagogikk." I: *Spesialpedagogikk*. Befring, E. og R. Tangen (red.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Rommetveit, R. (1972): *Språk, tanke og kommunikasjon. Ei innføring i språkpsykologi og psykologivistikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Rydving, H. (1997): "Den svårfångade myten – och religionshistorien." I: *Myter och mytteorier. Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser*. Sundquist, O. og A.L. Svalastog (red.). Uppsala: Swedish Science Press
- Rønn, E.M. (1996): "Livshistoriens rolle i handicaphistorien." I: *Livshistorien*. Kirkebæk, B. og I. Markussen (red.). København: Danmarks Lærerhøjskole
- Segal, R.A. (2004): *Myth. A very short introduction*. New York: Oxford University Press

-
- Sheehan, J.G. (1970): *Stuttering: Research and therapy*. New York: Harper & Row Publishers
- Simonsen, E. (2000): *Vitenskap og profesjonskamp. Opplæring av døve og åndssvake i Norge 1881-1963*. Oslo: Unipub forlag
- Simonsen, E. (2005): "Disability history in Scandinavia: Part of an international research field." I: *Scandinavian journal of disability research vol 7 no. 3-4*, 2005, s.137-154
- Skardhamar, A-K. (2005): *Kunsten å lese skjønnlitteratur. Om lesestimulering og lesekompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skirbekk, S. (1999): *Ideologi, myte og tro ved slutten av et århundre. Sosiologisk kulturteori og funksjonsanalyse*. Oslo: Tano Aschehoug
- Smith, A. (1999): "A unified approach to a multifactorial, dynamic disorder." I: *Stuttering research and practice. Bridging the gap*. Ratner, N.B. og E.C. Healey (red.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Ass. Publishers
- Spesialpedagogikk*. Befring, E. og R. Tangen (red.). Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2004
- Starkweather, C.W. (1987): *Fluency and stuttering*. New Jersey: Prentice – Hall
- Starkweather, C.W. (1997): "Learning and its role in stuttering development." I: *Nature and treatment of stuttering*. Curlee, R.F. og G.M. Siegel (red.). Boston: Allyn and Bacon
- Steinsland, G. (2005): *Norrøn religion. Myter, riter, samfunn*. Oslo: Pax Forlag
- Svalastog, A.L. (1997): "Feministisk myteteori – en kulturanalytisk utfordring." I: *Myter och mytteorier. Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser*. Sundquist, O. og A.L. Svalastog (red.). Uppsala: Swedish Science Press
- Sætersdal, B. (1979): *Foreldrepoesi*. Oslo: Cappelen
- Sætersdal, B. (1998): *Tullinger, skrullinger og skumlinger – Fra fattigdom til velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget
- Sæther, I-L. (1996): *Behandlingstilbudet for mennesker født med leppe- kjeve- ganespalte i Norge. Fra pionerinnsats til sentralisert tverrfaglig teamarbeid mellom spesialpedagogikk og medisinske fag*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Institutt for spesialpedagogikk
- Van Riper, C. (1982): *The nature of stuttering*. New Jersey: Prentice- Hall
- WHO (2001): *International classification of functioning, disability and health*. Geneva: World Health Organisation
- Willumsen, L.H. (2006): "Narratologi som tekstanalytisk redskap." I: *Å begripe teksten. Om grep og begrep i tekstanalyse*. Brekke, M. (red.). Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Wingate, M.E. (1997): *Stuttering. A short history of a curious disorder*. Westport, Connecticut: Bergin & Garvey

Wormnæs, O. (1987): *Vitenskapsfilosofi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Wormnæs, O. (2005): "Om forståelse, tolkning og hermeneutikk." I: *SPED 4010, Vitenskapsteori, forskningsmetode og statistikk*. (Kopisamling) Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for Spesialpedagogikk

Yairi, E. (1997): "Disfluency characteristics of childhood stuttering." I: *Nature and treatment of stuttering*. Curlee, R.F. og G.M. Siegel (red.). Boston: Allyn and Bacon

Ørjasæter, T. (1976): *Boka om Dag Tore*. Oslo: Cappelens Forlag

Bokliste

Breen, E. (1973): *Annerledes*. Oslo: Det Norske Samlaget

Brønne, T. (1998): *Petter og månen*. Oslo: Tiden Norsk Forlag

Christensen, L.S. (1984): *Beatles*. Oslo: Cappelen

Dideles, G. (2004): *Rasputin*. Oslo: Leo Forlag

Faldbakken, K. (1985): *Glahn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Hagen, C. (1992): *Plystrejenta*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Kesey, K. (1976): *Gjøkeredet*. Oslo: Pax Forlag

Mehlum, J. (1996): *Gylne tider*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (1998): *Kalde hender*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (1999): *Det annet kinn*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (2000): *En rettferdig dom*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (2002): *En nødvendig død*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (2003): *Den siste dansen*. Oslo: Gyldendal

Mehlum, J. (2005): *Din eneste venn*. Oslo: Gyldendal

Roth, P. (2005): *Amerikansk pastorale*. Oslo: Pax

Soltvedt, T. (1997): *Historien om Glenn Anton*. Bergen: Eide Forlag

Soltvedt, T. (1998): *Glenn Anton og Tassen*. Bergen: Eide Forlag

Soltvedt, T. (2000): *Glenn Anton og Tassen. Tatovørene*. Bergen: Eide Forlag

Soltvedt, T. og Madsen, B.J. (2001): *Glenn Antologien. En samling graffitier og folkelige uttrykk*. Bergen: Blues Forlag